De dood van Willem den Eersten

Willem Hendrik Warnsinck

bron
Willem Hendrik Warnsinck, *De dood van Willem den Eersten*. G.J.A. Beijerinck, Amsterdam 1836

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/warn006dood01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

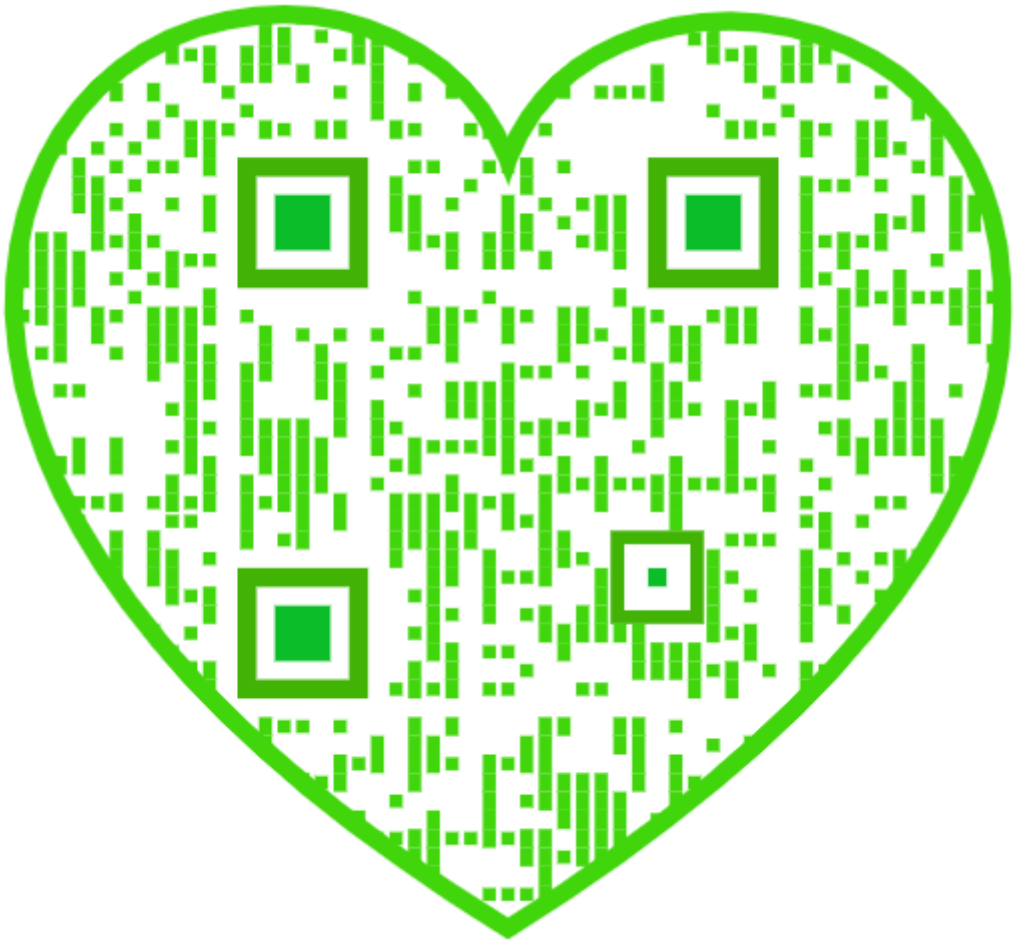

IV

Verga de Batavier, syn burger-recht onwaard,
Die Nassau's naam niet houd den grootsten naam op Aard'!
Of wel ondankbaarlijk zal ooyt of ooyt vergeeten,
Hoe diep in Willems ziel, 's Lands Vryheid is gezeeten!

WILLEM DE EERSTE, *Prins van Oranje*, Treurspel, door O.Z. VAN HAREN. 3e. BEDRIJF, 6e. TONNEEL.

Voorberigt.

***R**uim veertien jaren zijn verloopen, sedert wij de eerste hand legden aan de vervaardiging van het Treurspel:* de dood van WILLEM DEN EERSTEN; *dan, na de voltooijing van hetzelve, bevond het zich in eenen anderen vorm, en was ook de inhoud anders gewijzigd; het geheel droeg te zeer de kenmerken eener* proeve, *dan dat wij, destijds, tot de uitgave besluiten konden, en het Stuk bleef alzoo, met en nevens den* SCIPIO, *voortdurend in* portefeuille *voorhanden.*

Voor ongeveer vijf jaren de beide manuscripten *herlezende, trok het laatstgenoemde Stuk onze voorkeuze; hetzelve werd herzien, en, zoo wij vertrouwen mogen, verbeterd, aan H.H. Commissarissen van den Amsterdamschen Schouwburg aangeboden; ten gevolge waarvan de opvoering in* 1835 *plaats had.*

Thans lag het tweede manuscript *aan de beurt, ter herziening en verbetering. Van de* zijde des onderwerps *verdiende het voorzeker, boven den* SCIPIO, *de voorkeuze; maar, ten aanzien van* vorm *en* inhoud, *werd de her-*

ziening minder gemakkelijk, indien al niet moeijelijk; en, slechts na rijp beraad en gezet nadenken, besloten wij deze taak te ondernemen.

Het oorspronkelijk opstel droeg de kenmerkende vormen van het klassische *Treurspel; en thans, bij de herziening van een Stuk, dat ons, sedert het verloop van zoo vele jaren, schier geheel vreemd was geworden, rees de gedachte,* niet, *om hetzelve in eenen geheel* romantischen *vorm te gieten; maar om eene* proeve *te wagen, of, en in hoe verre het mogelijk zoude zijn de* beide *genoemde vormen, bij eene geheele omwerking, te verbinden.*

Het is den Letterkundigen bekend, welk eene verandering de introductie *der* Romantische Muze *op het Tooneel, voor het Treurspel, heeft daargesteld; insgelijks hoe de nieuwere school hare voorstanders en tevens hare bestrijders heeft gevonden. Zij, die het voetspoor van* SHAKESPEARE, *aanvankelijk, intraden, en, met bijval en toejuiching, bewandelden, gelijk* SCHILLER, *en* GÖTHE, *in sommige zijner stukken, konden, even gelijk de* SCHLEGELS *en derzelver vrienden, gewis, veel tot verdediging aanvoeren, voor het door hen ingenomen grondgebied; maar, gelijk doorgaans het geval is, gingen hunne op- en navolgers al verder en verder; en hoe de oorspronkelijke leer, allengs, inzonderheid bij de ligtzinnige Franschen, verbasterde, kunnen de* producten *van* HUGO, DUMAS *en* SCRIBE *getuigen!*

Zoodanige afwijkingen van den echten smaak hebben,

in de tegenwoordige Fransche school, de geboorte aan eene menigte wanschepsels geschonken, dan, gelukkig, bleef de Nederlandsche Zangberg van deze misgeboorten, tot hiertoe, bevrijd! De reden hiervoor is, eensdeels, *in de hooge achting onzer Letterkundigen en Dichters voor de* klassische *poëzij;* anderdeels, *in het* kiesch gevoel voor deugd en goede zeden, *bij onze Landgenooten, te zoeken. Letten wij, intusschen, op den meer en meer, doorgaans door vertalingen, opgewekten smaak voor het* romantische; *dan mag het geenszins overtollig geacht worden, daartegen, met bescheidenheid, zijne stem te verheffen, en de echte kunst, tegen bastaardij, wansmaak en zedeloosheid, in bescherming te nemen. Immers, wat zou het zijn, indien een of ander dwalend vernuft, door het vermogen der poëzij gesterkt, metterdaad, de giftige, uitheemsche plant in onze vaderlandsche streken inheemsch mogt pogen te maken!*

Het grondgebied der klassische *poëzij, tegen de aanvallen van Fransche ligtzinnigheid, verdedigende, zij het echter verre van ons, te velde te trekken tegen hen, die de* eerste *poging waagden, om de werken van den onsterfelijken* SHAKESPEARE *in hare voortreffelijkheid te doen kennen, en dezelve te zuiveren van het stof, waaronder zij, in de school van* ARISTOTELES, *als het ware, met zekere verachting, lagen begraven! Neen; het* misbruik *eener zaak kan derzelver doeltreffend* gebruik *nimmer onraadzaam doen worden, en, in het geval waarvan hier de rede is, kun-*

nen de wanschepsels van eenen VICTOR HUGO, *e.a. geene donkere schaduw werpen op den luister, waartoe de* romantische Muze *van eenen* SCHILLER *het Treurspel heeft opgevoerd.*

Het is zoo; de beide soorten bieden eene groote verscheidenheid, in menigerlei opzigt, aan; maar beleven de thans bestaande geslachten ook niet geheel andere tijden dan die, waarin SOPHOCLES *zijne offers voor* MELPOMENE *deed rooken? en welk hedendaagsch wijsgeer zou op den inval komen, om, in den mantel van* PLATO *gewikkeld, zich openbaar te vertoonen? Maar niet alleen baart de leeftijd verschil - ook de gewoonten, volksgebruiken, zeden, leefwijze en Godsvereering verwijderen ons, als het ware, nog verder en verder, van de dagen van* EURIPIDES. *Hierom de oud-eerwaardige* klassische Muze, *met minja, verachting te behandelen, ware, voor den echten zoon van* PHEBUS APOLLO, *niets minder dan heiligschennis; maar, vermindert het iets van zijnen steeds blijvenden eerbied voor de eerwaardige Schoone, wanneer hij* (*men vergeve de gemeenzame uitdrukking!*) *aan hare jongere, bevallige* romantische *zuster mede het hof maakt? Met andere woorden: zullen wij aan* SCHILLER *en* GÖTHE *den palmtak weigeren, omdat* CORNEILLE *en* RACINE, *door* MELPOMENE, *met den lauwer der zegepraal gekroond zijn? - Neen; ook in het gebied der kunsten heersche verdraagzaamheid, eendragt en vrede! en* moet *er veete en krijg zijn, het zij tegen wansmaak en zedeloosheid!*

Verdraagzaamheid kan nooit in onverschilligheid ontaarden, en het door de Grieksche Meesters ontstoken licht prale, onuitblusschelijk, als VESTAAS *gloed, in het heiligdom der kunst; terwijl derzelver eerwaardige priesters het wee uitspreken over den onverlaat, die, met eene heiligschennende hand, dien gloed zou pogen te dooven! - Wie zou echter, bij het verjagen van den boozen* daemon, *in onberaden ijver, tevens den* Genius *van het Goede en Schoone willen uitdrijven?* Eenheid *is met* verscheidenheid *niet onvereenigbaar, indien men elkander wél verstaat, en zich de onfeilbaarheid van stelsels niet in hoofd en hart gezet heeft. Men poge slechts nimmer* geheel verschillende bestanddeelen *met elkander te verbinden!*

Maar, daarenboven: hebben dan de Meesters in de hooge Treurspelkunst den tempel van MELPOMENE *met het trotsche opschrift der pilaren van* HERCULES *voorzien? en moet men het* Genie, *van wat eeuw ook afkomstig, het ontmoedigend:* 'Tot hiertoe, maar niet verder!' *toeroepen? Zijn dan aan een, in ons oog, onbegrensd gebied, inderdaad, grenspalen te stellen? Wij twijfelen, in goeden ernst! Het zij zoo; door dat mateloos ruim moge de vlugt van eenen* ICARUS *hare gevaarlijke zijde hebben; de vaste slagwiek van* DEDALUS *voert veilig naar het gewenschte oord, en wie zal het wagen die slagwiek te korten? - De wansmaak, het valsch vernuft en de zedeloosheid beschrijven hare banen, gelijk eene, voor het bijgeloof schrikwekkende,*

staartster - het Genie *kiest den weg, dien de planeten, in regelmatige kringen, beschrijven, en waarop zij, hoe hoog zij zich verheffen, de reine bron des lichts in het middelpunt harer loopbaan blijven behouden, ten einde van daar gloed en koestering te ontleenen, terwijl zij nimmer afdwalen in het gebied van den nacht. - Zóó behoort het te zijn in het vrije gebied der kunst; waar gehoorzaamheid aan de wetten van het* ware, schoone *en* goede *den geest vrij maakt van alle lage, den mensch onwaardige, kluisters; terwijl bandeloosheid ook het* Genie *weet te boeijen in de strikken van hartstogt en teugellooze driften; gelijk de treurige ervaring geleeraard heeft.*

Wij herhalen het: Eenheid *is met* verscheidenheid *niet onvereenigbaar, en ook dit kan de ondervinding bevestigen: of hebben de scheppers van het* Fransche klassische *Treurspel niet, veelzins, de* vormen *van de Grieksche Meesters, naar gelang van personen, omstandigheden, plaatsen en tijden, gewijzigd? Desonaangezien behielden zij den echt* klassischen zin *en* geest, *en het* kenmerk *van het* genre *bleef onveranderd bewaard*(*). *Latere vernuften gingen op dien goeden weg voort, zonder daarom*

(*) *De groote* VONDEL *behield, integendeel, de Grieksche* vormen, *vooral in het gebruikmaken van den* Rei, *en mag men het hieraan mede toeschrijven, dat zijne anderzins zoo voortreffelijke dichtstukken, met uitzondering van den* Gijsbrecht van Aemstel, *in volgende tijden van het Tooneel zijn verdwenen.*

altijd bij den naam van ARISTOTELES *te zweren. - Wie zal het ons zeggen, of de naneven van* SOPHOCLES *en* EURIPIDES, *ware* Hellas *luister niet droevig schuil gegaan, niet, even zóó, een nieuw en nog onbetreden spoor zouden zijn ingeslagen? Wie zal het ons zeggen, wat wij van eenen anderen* ARISTOTELES *hadden mogen verwachten? Navolgers mogen eene betrekkelijke mate van verdienste bezitten; het* Genie *voelt zich door bloot volgen belemmerd, en streeft vooruit, tot dáár, waar het elken voorganger achter zich laat; het schept zichzelf een spoor, en, moge de tijdgenoot den onafhankelijken Dichter miskennen, hij beroept zich op - en troost zich met - de uitspraak der nakomelingschap! Ware* SHAKESPEARE *in de eeuw van* PERICLES *geboren geweest, hij zou, als Griek, welligt de vader van het* klassieke *Treurspel zijn geworden - terwijl het* genie *van* EURIPIDES *ons, onder den Britschen hemel, de bane der* romantische *poëzij zou hebben geopend. In ieder tijdvak ontwikkelen zich* Geniën, *die, alhoewel, in wijze van bestaan en werken, onafhankelijk van tijdgenoot en voorgeslacht, desniettemin, in hunne kunstgewrochten de kenmerken drukken van den tijd en de plaats, waarin zij verschenen zijn, gedacht en gearbeid hebben. De* waarheid, *de* deugd *en de* schoonheid *mogen, overal en te allen tijde, hare onveranderlijke eenheid bewaren; maar schier ontelbaar zijn de* vormen, *waaronder het* ware, goede *en* schoone *zich vertoonen kunnen.*

En waarom zouden dan de klassische *en* romantische Muzen, *even gelijk eene oudere en jongere zuster, in den Tempel van* MELPOMENE, *niet, in onderlinge eendragt en liefde, te zamen vreedzaam kunnen wonen? - Of is beider doelwit niet de vermeerdering van den luister der schoone kunst, al pogen beiden dit doel ook langs eenen anderen weg te naderen? Het is echter, tot behoud der onderlinge eendragt, liefde en vrede, allernoodzakelijkst, dat, bij het bestaan van de grootste verscheidenheid,* - éénheid van beginsel en doel *bewaard blijve, en de eene zuster niet boven de andere, partijdiglijk, worde voorgetrokken! De jongere moge ons, door bevalligheid en vlugheid, bekoren; maar daarom miskenne men het deftige en edele der meer bejaarde zuster niet! Beider voortreffelijkheid en beminnelijkheid bezitten iets eigendommelijks, en hebben, even daarom, aanspraak op onze vereering en dank, die alle partijdige vooringenomenheid buiten sluit, en de schoonheid huldigt, waar zij, als de gade van eenen* JUPITER, *of onder de vormen van* VENUS URANIA, *verschijnt! Men hoede zich slechts, om niet, door eene droevige vergissing misleid,* de Godinne van Paphos, *te huldigen!*

Dan er is meer. - Bij eene eendragtige zamenwoning van een gelukkig zusterpaar, ziet men niet zelden, dat de eene aan de andere, bij voegzame gelegenheid, goedwilliglijk, eenig sieraad, als ter leen, afstaat; ten einde zich daarmede in eene edele of wel bevallige gedaante te

vertoonen: zóó werkt de eene tot bevordering van de eere en den roem der andere, onbaatzuchtig, mede; terwijl de glans, die van den ontleenden tooi afstraalt, de betoonde goedwilligheid des te edeler doet uitkomen. Maar, zonder beeldspraak gesproken: is de onderlinge vereeniging der klassische *en* romantische *poëzij, in betrekking tot het Treurspel, dan voor iets louter denkbeeldigs te houden? en zouden de vormen, waarvan de eene en de andere zich plegen te bedienen, niet* in één geheel *kunnen zamengevat worden, en wij hierdoor eene behoefte des tijds vervullen, die, uit eene verandering van omstandigheden en begrippen, allengskens, is ontstaan, en de strekking heeft om tevens de schoonheid der* tragische Muze *te verhoogen?*

Wij zouden deze vragen niet gaarne ontkennend beantwoorden, en zijn, behoudens beter oordeel, van gevoelen, dat de bedoelde vereeniging voor mogelijk *en tevens voor* wenschelijk *te houden is! voor* wenschelijk, *wij herhalen dit, omdat wij, in de verbinding der beide scholen, een geschikt middel vermeenen te zien, om de verbastering der* romantische *Treurspelpoëzij, door de vereeniging met de* klassische, *vóór te komen; daar toch de hoofdregelen, waartoe de laatstgenoemde verbindt, de eigenaardige strekking hebben, om wildzang en ongebondenheid, de kenmerken der meeste latere Fransche* producten, *van uit het vrije gebied der kunst te verbannen.*

Wij wagen het, om het hier voorkomend Treurspel, als

eene geringe proeve *onzer meening en bedoeling, aan onze Landgenooten, met alle bescheidenheid, aan te bieden; te weinig hoogmoed bezittende om te wanen, dat wij, in die* proeve, *een* model *geleverd zouden hebben; terwijl wij het bezadigd en welwikkend oordeel van bevoegde regters, met belangneming, te gemoet zien, en, daar, waar wij gedwaald hebben, ons gaarne zullen laten teregtwijzen. Eene slechts oppervlakkige beschouwing zal onzen Lezers aanstonds doen zien, dat wij de, wél van elkander afwijkende - maar toch niet in onderlingen strijd verkeerende,* vormen *der twee meergenoemde dichtsoorten, in dit Stuk, hebben pogen te vereenigen; en wij deden dit dáár ter plaatse, waar zulks, onzes inziens, met tijd, plaats, personen en omstandigheden meest overeenkomstig behoorde geacht te worden. Bij de, voor kunstsmaak zoo fijn gevoelige, Grieken sprak het volk* (de rei) *de taal van Vorsten, Helden en Goden, en de poëtische taal van den eenvoudigen burger of slaaf hindert ons, uit dien hoofde, in het* klassiek *Treurspel, geenszins. Maar wij leven niet in de schitterende eeuw van* PERICLES*, en de taal onzer Vorsten en Staatsmannen verschilt toch wezenlijk van die des ambteloozen burgers. Bij het invoeren van burgerlijke personen, zijn, naar ons gevoel, de* Alexandrijnsche *verzen te statig en deftig, om dezelve niet voor gemaakt en onnatuurlijk te houden. De* vormen *der* romantische *school komen ons hierbij uitnemend te stade; maar voegen,*

onzes achtens, minder dáár, waar de Vorst, de Vorstin, de Held of de Staatsman het woord voert, of wel eenig ander handelend persoon geacht moet worden in hooge opgewondenheid en geestvervoering te spreken. Op deze wijze bieden de beide vormen *elkander wederzijdsche ondersteuning en hulp, die niet weinig kan bijdragen om de belangstelling onzer tijdgenooten te wekken; van wien het wel niet, met goed regt, mag gevorderd worden, dat zij zich in de eeuw van* PERICLES, *of naar* Athenen *of* Thebe *verplaatsen. Maar ook wordt, door deze vereeniging, het gevaar voorgekomen, dat het* klassische *der* vormen, *door eene louter* romantische *behandeling des geheels, zoude verloren gaan: een gevaar, des te grooter, omdat de laatstgenoemde* vormen, *voor den mingeoefenden, eene schijnbaar gemakkelijke zijde vertoonen, die zoo ligt tot het wagen van eene roekelooze onderneming en het verschijnen van* tragische *wanschepsels aanleiding zou kunnen geven.* De edele en waardige gang der klassische voorstelling, *en* het behoud van het rijm, *op het Nederlandsch Tooneel, door overoud gebruik gewettigd, zal toch wel elken oningewijdde terughouden de roekelooze hand aan eenen voor hem altoos bezwaarlijken arbeid te slaan, en het misbruik alzoo, op de doeltreffendste wijze, worden voorgekomen!*

Omtrent de dusgenoemde drie *éénheden van* ARISTOTELES *pleegt de* romantische *school, doorgaans, met weinig zorg*

te werk te gaan. Onzes inziens behoort men zich, in dezen, voor het al te overdrevene te wachten. Kunstregels hebben, ontwijfelbaar, hare overgroote nuttigheid; dan dezelve behooren, in geen geval, in kluisters herschapen te worden, evenmin als hare algeheele verwerping te verdedigen zij! Aan het einde des derden Bedrijfs, *waagden wij eene kleine inbreuk op de* éénheid van plaats, *waarover straks nog iets naders, en waaromtrent wij niet hopen van kettersche gevoelens verdacht te zullen worden!*

En nu nog een enkel woord (*want wij beginnen reeds te vreezen te breedvoerig te zijn geworden*) *over den* geest *der* klassische *en* romantische *schole! In de* eerste *vermeent men* veredelde zinnelijkheid, *in de* laatste Godsdienstigheid *voornamelijk tot grondslag te leggen. Wij ontveinzen niet, dat deze stelling, uit enkele voortbrengselen der beide scholen,* kan *worden afgeleid; dan wij zouden, op onze beurt, Treurspelen kunnen aanwijzen, waaruit het gestelde niet zoo gemakkelijk is op te maken, en een nader onderzoek desaangaande zou ons, te dezer plaats, van onze eigenlijke bedoeling te verre verwijderen. Wij willen alzoo niet gehouden zijn de straksgenoemde stelling te bestrijden of te bevestigen; maar houden ons, bescheidenlijk, verzekerd, dat onze Lezers, in het aangeboden Stuk, zoo wel aan* veredelde zinnelijkheid *als aan echte* Godsdienstigheid, *in de daden en gesprekken der handelende personen, hunne goedkeuring niet te eenemaal zullen ontzeggen, en mogt*

dit, gelijk wij vertrouwen, het geval zijn, dan voeden wij de hoop, ook ten aanzien van het kenmerkend karakter, in de vereeniging der beide dichtsoorten, niet geheel ongelukkig geslaagd te wezen.

En nu nog een en ander, betrekking hebbende tot het door ons gekozen onderwerp.

Is de geweldige dood van ieder groot en beroemd man, als het ware, een natuurlijk *Treurspel te noemen, dan, voorzeker, mag de volbragte moord aan Prins* WILLEM DEN EERSTEN, *ten jare* 1584, *als zoodanig beschouwd worden: het zij men lette op den* Vorst, *aan wien denzelven gepleegd werd; het zij men acht sla op den* tijd wanneer - *en de* omstandigheden onder welke *deze gruweldaad is voorgevallen.*

Intusschen levert het historisch *treurige van deze zoo ontzettende gebeurtenis, bij eene aandachtige beschouwing der* omstandigheden *onder welke zij voorviel, geene overvloedige bouwstoffen voor eene* kunstmatig-tragische *behandeling op, en zijn de moeijelijkheden en bezwaren, welke hieruit ontstaan, welligt, als de oorzaken te beschouwen, dat onze meestberoemde, vroegere en latere* Vaderlandsche *Dichters een zoo hoogstmerkwaardig onderwerp uit de geschiedenis van onzen tachtigjarigen strijd met Spanje van eene tooneelmatige behandeling schijnen uitgesloten te hebben; immers, ons is, met uitzondering van*

het Treurspel van VAN HAREN, *in* drie bedrijven, *slechts nog een oud, berijmd stuk, onder den titel van:* de dood van Prins WILLEM DEN EERSTEN, *bekend.*

En, inderdaad, de schrikkelijke gebeurtenis levert, wanneer toch de Dichter aan derzelver historische waarheid, in de hoofdzaken, wil getrouw blijven, zeer weinige tragische situatien *op; terwijl wij intusschen bij het tooneelmatig behandelen van historische onderwerpen, vooral uit onze Vaderlandsche geschiedenis, op* de waarheid der voorstelling *blijven aandringen. De vreemdeling moge hier het spoor der waarheid geheel verlaten! en dat hij dit doet, bewijzen zoo vele ellendige* caricaturen *van* Duitschen *en* Franschen *oorsprong, waarin de waardigheid der historie en der historische personen geheel met voeten getreden wordt; maar welk Vaderlandsch Dichter, waardig dien naam te dragen, zal hier den* romantischen *wansmaak des onkundigen buitenlanders, bij mogelijkheid, kunnen volgen? - Het zij zoo: de* Tragedie *is geene Geschiedenis, en de dichterlijke vrijheid behoort, ten aanzien van bijomstandigheden, nevenpersonen en het in tijdsorde vervroegen of vertragen van deze of geene geschiedkundige daadzaak, aan geene te strenge banden gelegd te worden; maar men moet zich tevens wachten, om de waarheid der historie, schaamteloos en heiligschennend, in het aangezigt te vliegen, indien men, als Dichter, den edelen titel van Priester der waarheid behouden wil; en geen Va-*

derlandsche Bard zal hier eenen tweeden VON KOTZEBUE *kunnen of begeeren te worden!*

Uit dit oogpunt beschouwd, vereenigen zich onderscheidene oorzaken te zamen, die eene tragische *behandeling van* den dood van WILLEM DEN EERSTEN *aan vele moeijelijkheden onderwerpen. Wij willen de voornaamste van dezelve opnoemen:*

Vooreerst *is de hoofddaad, hoe schrikwekkend,* hoogsteenvoudig *en* weinig ingewikkeld. *De moordenaar staat alléén en heeft geene medepligtigen met wien men hem kan doen handelen.* VAN HAREN *gevoelde deze zwarigheid, en plaatste daarom eenen zendeling van* Spanje *en* Rome, *binnen* Delft, *in zijne plaats. Dan dit strijdt geheel met de historische waarheid, en wij vermeenden den anders zoo grooten Man, op dit onzeker spoor, niet te mogen volgen. Neen; de moorder behoort op het tooneel, even gelijk in de geschiedenis, alleen en op zichzelven te staan; en, waar hij met een of ander in aanraking komt, moet hij zijn schrikkelijk geheim zorgvuldig bewaren.*

Ten tweede. *Naast den snooden moordenaar staat, als waardig hoofdpersoon*, ORANJE. *Gewis een treffelijk voorwerp ter behandeling, als* Vorst, Held *en* Staatsman! *Maar hij kent het dreigend gevaar niet, en zijne handelingen en gesprekken moeten alzoo noodzakelijk* (*mogen wij ons zoo uitdrukken*) *buiten de hoofddaad omloopen. Men heeft hier geen* CINNA, *noch zaamgezworenen; geen* AUGUSTUS, *die de*

zamenzwering kent en weet te verijdelen. Niets van dit alles! De Vorst gaat, als een offerdier, ter dood. Waarlijk! hier mag wel de historie, van armoede voor eene tragische *behandeling, worden aangeklaagd!*

Ten derde, *hebben de* beweegredenen *tot den moord niet ééne dragelijke zijde. Hij, die valt, is geenszins de Overweldiger, de Dwingeland; - neen, Hij is de Beschermer van een verdrukt volk en de aangebeden Vader van hetzelve. De moorder staat alzoo, in al zijne afschuwelijkheid, voor ons, en moet, voor een welgesteld gemoed, op het tooneel, schier* ondragelijk *worden. De vreemdeling moge zulke onverlaten op een* Fransch, Duitsch *of* Engelsch *tooneel dulden, ja* (*God betere het!*) *toejuichen; niet alzoo in Nederland, waar goede smaak en zedelijkheid, de Hemel zij dank! nog gehuldigd worden. Dan, wie beseft nu niet, in welke moeijelijkheden de Treurspeldichter zich hierdoor gewikkeld ziet? Deze moeijelijkheden worden niet weinig verhoogd, omdat, nevens de snoode listen en lagen, die de* Staatkunde *van eenen Dwingeland aan* ORANJE *in den weg leggen, de* Godsdiensthaat, *het* bijgeloof *en de* dweeperij *van het noodlottig tijdperk, bij het groot Treurspel van* 1584 *hare hoofdrollen spelen. - Intusschen hebben wij het geluk in tijden van meer licht en verdraagzaamheid te leven, waarin de breede ontwikkeling en getrouwe voorstelling van het zoo aanstonds genoemde, teregt, als mingepast, en, in velerlei opzigten,*

als nadeelig moeten beschouwd worden. Aan niet alle toeschouwers, bij eene openlijke voorstelling, is toch de genoegzame mate van kennis en onpartijdige bedaardheid geschonken, om tijden, omstandigheden *en* personen - *als geheel opzichzelven staande - en buiten verband met het tegenwoordige - te beschouwen. De Dichter moge ook hier de waarheid, hoe droevig en betreurenswaardig, als zoodanig, niet kunnen loochenen; maar derzelver ontleding en verdere ontwikkeling verblijft hij aan den wijsgerigen beoefenaar der Geschiedenis; zonder zich bij de uitvoerige behandeling van uiterst teedere punten te mogen bloot geven. - Intusschen ondervindt hij op zijnen weg, en hoe verder hij dien poogt te vervolgen, al meerder en meerder gewigtige zwarigheden.*

En toch heeft de droeve dood van den hoogvereerden VADER DES VADERLANDS, *vooral in verband met de belangrijke herinneringen, die zich aan zijnen persoon, daden en lotgevallen verbinden, voor het Vaderlandsch hart, iets* interessants *en wegsleepends; en het valt niet gemakkelijk voor den Dichter, om, eenmaal met zijn onderwerp ingenomen, zich, door bijzondere bezwaren, van deszelfs behandeling te laten afschrikken; inzonderheid niet, wanneer hij de hoop meent te mogen koesteren, de bestaande moeijelijkheden, indien al niet geheel uit den weg te ruimen, dan toch de vermindering van dezelve, met eenig gewenscht gevolg, te kunnen* beproeven.

Wij bieden de genomene proeve, *in onzen voltooiden arbeid, onzen Landgenooten, bescheidenlijk, aan. De* eerste *bedenking, uit het* eenvoudige *der handeling ontleend, hebben wij vermeend te verzwakken, door de verbinding van bijzonderheden, uit het tijdperk der gebeurtenis zelve ontleend. Hieronder tellen wij 's Vorsten terugkomst te* Delft, *naar tijdsorde vroeger voorgevallen; het gewigtig berigt van* ANJOUS *dood; het ontwerp van* ORANJE, *in overleg met zijne raden, tot het aanvaarden der Grafelijke waardigheid; en het nemen van zitting in den Raad van State door Prins* MAURITS, *alhoewel eigenlijk na zijns Vaders dood plaats gehad hebbende. Door een en ander werd aanleiding geschonken, om, niet slechts* MAURITS *en* OLDENBARNEVELD, *maar ook* LOUISE DE COLIGNY, *en de Gravinne* VAN ZWARTSENBURG, *nevens Jonker* VAN MALDERÉ, *ten tooneele te voeren.* AARSSENS, VAN DIJCK, *diens vrouw en nicht, en eindelijk de waard en waardin uit* de witte lelie, *dienden ons, nevens krijgslieden en* Delftsche *burgers, tot het stofferen van openbare en huisselijke tooneelen, en het schetsen van de toenmalige gesteldheid van tijden, zeden en wijze van denken en handelen, gelijk ook tot het verlevendigen van de voorstelling des geheels*(*).

(*) *Het verhaal, blz.* 5-6 *voorkomende, beschouwe men daarom ook niet als eene* Dichterlijke vinding, *maar als eene* historische waarheid, *door de Geschiedschrijvers opgeteekend, en, wat de hoofdzaken betreft, door ons getrouwelijk overgenomen.*

De antitragische *bedenking, uit het geheel op zichzelf staan van* GERARDS *ontleend, bragt ons op de gedachte, dezelve te verbinden aan hetgeen wij, zoo aanstonds, in de* derde *plaats, omtrent zijne* onduldbaarheid *voor het zedelijk gevoel, opmerkten, en wij besloten geene der hulpmiddelen te bezigen, waarvan de verdienstelijke* VAN HAREN *gemeend heeft zich te moeten bedienen, ten einde den booswicht voor het gezigt van den aanschouwer te verbergen. - De manier der* romantische *school kwam ons, in de voorstelling en uitwerking van zijne afschuwelijke rol, onzes inziens, inzonderheid te stade. In de Geschiedenis is* GERARDS, *tot op den oogenblik, waarin hij de zwarte daad volbrengt, een mensch van geene beduidenis, en, zonder eenig belang te wekken, verschijnt de dweepende huichelaar voor ons oog: waarom zou hij, in het Treurspel, uit een hooger standpunt bezien worden? - Het zij zoo; als handelend persoon* moet *hij ten tooneele verschijnen; maar hij verschijne er als eenen* SAMIëL, *of* MEPHISTOPHELES *der* romantische *school! dat is: als* de geest des kwaads. *Van hier verschijnt hij, op het einde des* eersten Bedrijfs, *als een booze* daemon, *alléén zwijgend; houdt, aan het slot van het* derde, *eene korte alleenspraak; en, in het* laatste Bedrijf, *treedt hij, kort voor de uitvoering van het snoode voornemen, als het ware spookachtig, op, om den aanschouwer voor het leven van* NASSAU *te doen sidderen! - Op deze wijze meenden wij meest aan de* histori-

sche *en tevens* zedelijke *waarheid getrouw te blijven, en het gevoel van den aanschouwer te sparen. Ten slotte, wanneer hij voor denzelven,* na *den gruwelmoord, geheel onduldbaar is geworden, verdwijnt hij, om niet weder op te treden.*

De tooneelverandering, aan het einde des derden Bedrijfs, *wij erkennen dit, is met de* klassische *regelen van* ARISTOTELES *niet overeen te brengen, en wij zijn verre het onvoorwaardelijk gebruiken dier veranderingen eenigzins aan te prijzen. Men verwarre evenwel een betamelijk* gebruik *hiervan niet met het* misbruik *der hedendaagsche* romantische *Tooneeldichters, en beperke de dichterlijke vrijheid niet te zeer! - In het* derde Bedrijf *was er, omtrent* GERARDS, *zoo veel schijnbaar goeds gezegd, dat het niet ongepast kan gekeurd worden, dat men den huichelaar nader, in zijne ware gedaante, aanschouwe. Hiertoe werd eene verandering van plaats gevorderd, waarin hij zich geheel vrij kon bewegen. De woning van* VAN DIJCK *hiertoe geene gepaste gelegenheid aanbiedende, verkozen wij den booswicht, op eene eenzame nachtwandeling, buiten* Delft, *onbemerkt en onverwacht, te bespieden; en wij vonden het niet ondoelmatig hem in eenen toestand te doen voorkomen, die het, voor 't minst, nog twijfelachtig doet blijven, of hij het gruwelstuk* al *dan* niet *bedrijven zal. Insgelijks behoefde hij, bij al de zorg om hem* niet te veel *op den voorgrond te dringen, toch* niet zoo geheel *onttrokken te*

worden aan de nadere kennisneming van den, met de treurige geschiedenis bekenden, toeschouwer. Ziedaar de voorname redenen, die de geringe afwijking der klassieke *regelen, betrekkelijk de* éénheid van plaats, *bij onpartijdigen, mogen regtvaardigen!*

De tweede *bedenking, uit den bijzonderen toestand van* ORANJE *en zijne onbekendheid met het hem nakend lot ontleend, hebben wij beproefd weg te nemen, door de tooneelen tusschen* LOUISE *en de Vorstin van* ZWARTSENBURG, *in het* Vierde - *en de waarschuwing der Laatste aan haren Broeder, in het* Vijfde Bedrijf. *De Geschiedenis schrijft die waarschuwing toe aan* de Prinses *zelve; dan het zal niemand bevreemden, dat wij, na de vermelding van* LOUISES *bange droomgezigten, de vergeefsche waarschuwing aan hare moedige Zuster hebben in den mond gelegd.*

Maar, en dit verlieze men niet uit het oog, wordt bij den toeschouwer, die de treurige geschiedenis volkomen kent, de belangstelling *in* ORANJE *niet verhoogd, en het gevoel van* medelijden *vooral niet versterkt, door de aanschouwing van den edelen en grooten Man, die zijn rampspoedig lot tegentreedt, zonder hetzelve eenigzins te vermoeden? Bij al zijne voortreffelijke zielshoedanigheden was en bleef Hij toch een mensch, dien het niet gegeven was de diepten der snoodheid in het hart van anderen te doorgronden! De aanschouwer zou Hem willen toeroepen:* Wacht u voor den moordenaar! - *Hij vermag dit*

niet - en het medelijden *alléén blijft hem over, nevens* schrik *voor de uitkomst* - afgrijzen *van de gruweldaad, en innige* deelneming *in het lot van 's Prinsen bloedverwanten en vrienden.*

De laatste, *vroeger geopperde bedenking verloor veel van hare kracht door ons ernstig besluit, om, ten aanzien van de* Godsdienstige gevoelens en verdeeldheden *dier tijden, in geene bijzonderheden te treden, dan voor zoo verre zij, onmiddelijk en uit een bloot* historisch *gezigtspunt beschouwd, op onzen weg lagen; en deswege zal wel niemand ons, met genoegzamen grond, van onverdraagzaamheid kunnen beschuldigen, en dit te minder, daar wij ons van al wat tot het leerstellige der verschillende geloofsbelijdenissen behoort geheel hebben kunnen onthouden; iets, hetwelk hoogstbezwaarlijk zou geweest zijn, indien wij* GERARDS, *als handelend persoon, meer op den voorgrond geplaatst, of wel met een of ander sluwen verleider in aanraking gebragt hadden. De korte vermelding aangaande den* St. Bartelsnacht, *zal den weldenkenden Roomsch-Catholieken medechristen dezer dagen, zoowel als den Protestantschen broeder, wel tot beklag, maar geenszins tot verwijdering en tweedragt aanleiding kunnen geven.*

En nu, als ten slotte, nog een paar opmerkingen:

Bij het oorspronkelijk opstel, bleef de voltrekking van den gruwelmoord voor den aanschouwer verborgen: het te-

gendeel vindt men in het hier aangeboden Stuk; en wel, omdat wij ons overtuigd houden, dat het bloot verhaal van de snoode daad, nadat het pistoolschot gehoord is, weinig belangneming zal kunnen wekken. Het zoogenaamd ensanglanter la scène *verdient, ten allen tijde, afkeuring; maar men drijve de uitersten ook hier niet te verre! - Bij een bloot verhaal van den gepleegden moord, zullen de geringe bijomstandigheden derzelver uitwerking missen, en de aandoenlijk, roerende indruk der* laatste woorden *van den gewondden Vorst geheel verloren gaan. Een bekwaam Tooneelkunstenaar zal van die* jongste ontboezeming *veel partij kunnen trekken, en daarbij gewis niet vergeten, dat hevige en krampachtige ligchaamsbewegingen, bij verwonden en aan bloedverlies stervenden, hoogstzeldzaam worden waargenomen. Daardoor zal hij het gevoel van den toeschouwer eerbiedigen, en tevens de waarheid der voorstelling bewaren. Aan den anderen kant overdrijve men de teedergevoeligheid niet! en kan de verwijdering van het gewaande lijk naar den achtergrond des tooneels, waar het, al aanstonds, van Edellieden en Staatjuffers wordt omringd, veel van het anders aanstootelijke in de voorstelling wegnemen. Overigens, aan welk welgeplaatst Nederlandsch hart zou ook het zielloos ligchaam van den* VADER DES VADERLANDS, *na het laatst, beslissend oogenblik, niet dierbaar en onvergetelijk zijn?*

Insgelijks hopen wij niet, dat de zangen *en* liederen,

in het eerste Bedrijf, *iemand mogen hinderen, als schijnbaar strijdig met de deftigheid des Treurspels. Of kunnen niet zoodanige koren, bij voorkomende gelegenheden, eenigzins de plaats van den* Rei, *in het* klassische *Treurspel vervangen? De groote* VONDEL *kan, door zijn voorbeeld, de aanwending van zulke koren, door het gebruik, dat hij daarvan, o.a. in den* Gijsbrecht van Aemstel, *gemaakt heeft, bij onze Landgenooten, voorzeker wettigen. De toon en inhoud der door ons gebezigde zangen mogen dienstbaar zijn, om den geest des tijds en de toenmalige omstandigheden van volk en Vaderland, voor de aandacht der aanschouwers, te verlevendigen!*

En hiermede bevelen wij onze proeve *aan eene bescheidene en onbevooroordeelde kritiek! De onvoorwaardelijke voorstanders der* klassieke *en* romantische *scholen zullen, welligt, derzelver goedkeuring aan dit Stuk, hetwelk als eene* proefneming *tot vereeniging der beide klassen moet worden aangemerkt, niet gereedelijk verleenen. Ons was het niet te doen om eenig stelsel de voorkeuze te schenken; maar om, indien mogelijk, ook in het vrije gebied der kunst, alle dingen te beproeven en het goede te behouden. Verandering van tijden, omstandigheden en denkbeelden moet natuurlijk invloeijen op de werkdadige beoefening der kunst, en men wachte zich, om in derzelver onbegrensd gebied, bij het behoud van orde en regelmatigheid, den kunstsmaak aan banden te leggen!*

Wij besluiten hier dit, welligt te breedsprakig, Voorberigt; ons gevoelen, omtrent een en ander, aan beter oordeel onderwerpende. Ten aanzien van onbescheidene, of wel hatelijke oordeelvellingen, wenschen wij ons altijd de les van D'ALEMBERT *te herinneren:* Si la critique est juste et pleine d'égards - vous lui devez des remercimens et de la déférence; si elle est juste, sans égards - de la déférece, sans remercimens; si elle est outrageante et injuste - le silence et l'oubli. *En hiermede leggen wij de pen neder, die wij, welligt, nooit weder voor eenigen tooneelarbeid zullen opvatten. Immers, de baan der kunst is lang - en ons leven is zóó kort!*

AMSTERDAM,
25 April, 1836.
W.

Personen.

WILLEM DE EERSTE, *Prins van Oranje Nassau.*
LOUISE DE COLIGNY, *zijne Gemalin.*
De Gravin VAN ZWARTSENBURG, *zijne Zuster.*
MAURITS, *zijn Zoon.*
Jonker JACOB VAN MALDERÉ, *'s Prinsen Stalmeester.*
M[r]. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, *Pensionaris van Rotterdam.*
PIETER AARSSENS, } *Burgers van Delft.*
MAARTEN VAN DIJCK, } *Burgers van Delft.*
AGATHA, *Huisvrouw* } *van* VAN DIJCK.
AMELIA, *Nicht* } *van* VAN DIJCK.
JACOB DE VRIJ, *Waard.*
LIJSBET, *zijne Huisvrouw.*
BALTHASAR GERARDS, *onder den naam van* GUYON.
Delftsche Burgers, Soldaten, Boden, Staatjuffers en Edellieden.

HET EERSTE BEDRIJF	speelt buiten de poort van Delft, voor de herberg: *de witte lelie.* - Het is vroeg in den namiddag.
HET TWEEDE BEDRIJF	speelt in een der vertrekken of galerijen van het S[t]. Aagtenklooster, binnen de stad Delft. - Het is ruim namiddag.
HET DERDE BEDRIJF.	De Vijf eerste Tooneelen van hetzelve spelen in de burgerwoning van VAN DIJCK. - Het is laat in den avond. Het Zesde Tooneel is als in het Eerste Bedrijf. De maan schijnt; maar het onweêrt in de verte.
HET VIERDE BEDRIJF	speelt in eene Hofzaal van het reeds vermeld Klooster. Het is zeer vroeg in den morgenstond.
HET VIJFDE BEDRIJF	speelt als in het Tweede Bedrijf. Het is na den middag.

In het Eerste Bedrijf zijn ORANJE en VAN MALDERÉ in wapenrusting en te paard gezeten.

De dood van Willem den Eersten.
Treurspel.

Eerste bedrijf.

Eerste tooneel.

AARSSENS. VAN DIJCK. (Opkomende.)

AARSSENS.

(Hij houdt een brief in de hand.)

Ja, ligt nog in dit uur, geloof mij, vriend!
Zien wij 's Lands Vader weêr. - Mijn broeder schreef
Mij, gistren reeds, die maar. Dáár, lees het zelf!

VAN DIJCK.
Ik weiger geen geloof; maar kon niet denken,
Dat, in een tijd zoo zorglijk, vol gevaren,

Die 't hart met schroom, maar schaars met hoop vervullen,
ORANJE, reeds zoo spoedig, Hollands Staten
Vaartwel zou groeten. - Ja, hier schuilt iets onder!
Sinds lang reeds mompelt men en gaat de spraak,
Dat 's Lands bestuur Vorst Nassau wil verheffen
Tot Graaf en Heer. Dit, vriend! wie zal 't ontkennen?
Vereischt bedaard en zorglijk overleg:
Gewis, hiertoe wordt niet zoo ras besloten!
Nu zegt men: 's Prinsen togt naar 's Gravenhage
Staat met de huldiging in naauw verband.
Dan, hoe dit zij, het stuk is zeker wigtig
En vordert kloek beleid. - 's Lands wijze vaadren
Gevoelen nog van Spanjes Gravenjuk
De napijn; ja, ook wij, als onderzaten,
Wij weten, wat het zegt, wanneer wat wetten
En voorregt heet verkracht wordt en geschonden!
De laatste Graaf zal Holland eeuwig heugen!
En daarom, 'k zeg u, rond en vrij, mijn meening,
Ik had den Prins zoo ras niet weêr gewacht.

AARSSENS.
Lees zelf den brief! - 't is waarheid wat ik zeg.

VAN DIJCK.
Het wondert mij. - Mijn nicht AMELIA,

Gij kent haar toch? die, sinds mijn dochters sterven,
Mijne AGATHA tot troost en hulp verstrekte,
En, naar 'k vermoed, voor Jonker MALDERÉ
Een teedre neiging voedt, ontving ook gistren,
En uit den Haag, van hem, een breeden brief,
Gelijk verliefden schrijven; maar geen teeken
Noch taal van 's Prinsen weêrkomst.

AARSSENS.
Kunt gij wanen,
Dat MALDERÉ, in zijn verliefde droomen,
Aan Vaderland, aan Prins of Graaf zal denken?
VAN DIJCK! waar dwaalt gij heen?

VAN DIJCK.
'k Geef mij gevangen.
Maar, stil! ... daar valt me iets in! ... mij dacht, wij moesten
Die wandeling naar *'t Woud,* voor heden, staken,
En toeven hier, en zien den Prins verschijnen!
Gij weet, zijn komst wekt altoos groot gejuich
En welkomgroet en heilwensch. - 'k Mag dat gaarne,
Dat schoon tooneel: als Vorst en Volk te gader,
Eendragtig en in liefde, zamenwonen!
Dát schouwspel doet mij goed aan 't Hollandsch harte!
Als ik dan Nassau zie, 's Lands dierbre Vader,

En wij, gelijk zijn kindren, om Hem heenen,
Dan denk ik vaak: ‘Het gaat toch in den Staat
Ook zóó, gelijk in 't kleenste huisgezin,
Waar allen, elk om strijd, den vader minnen,
En aller liefde ook aller heil bedoelt.’
Och! tweedragt, vriend! verwoest de rust der Staten;
Waar vrede en liefde wonen, dáár woont God!

AARSSENS.
Zoo is 't. - En nu, ik keur uw voorslag goed.
Kom! zetten wij ons in de schaduw neêr
Van gindschen eik! Dáár is het uitzigt schoon,
En loopt, zoo ver het starend oog kan reiken,
Langs 't welig groen van Delflands klaverweiden;
Dien vetten grond, waar ros en rundren grazen,
Den rijkdom van dees mildgezegende oorden!
Ook zien wij straks, genaakt de dierbre Vorst,
Zijn hofstoet reeds van ver, bij gindschen molen.
Intusschen drinken wij, op zijn behouden komst,
Een beker moutwijns. O! die is hier goed,
En vrij wat beter dan het twistziek wijf
Van JAAP DE VRIJ, den waard der *witte lelie!*

VAN DIJCK.
Zij draagt zich stiller, naar ik onlangs hoorde,

Sinds Vader WILLEM zelf den twist beslechtte,
En ernstig haar tot rust en vreê vermaande.

AARSSENS.
De Prins?

VAN DIJCK.
O ja, Hij-zelf!

AARSSENS.
Kan 't mooglijk wezen?
Maar neen - gij schertst.

VAN DIJCK.
'k Zal u 't geval verhalen: -
Op zeekren dag had JAAP weêr veel te lijden
Van LIJSBET, en het ging er vreeslijk toe,
Met twist, getier, en vloeken en krakeelen;
Zóó dat het huis schier als op stelten stond.
Dáár komt de Prins, vermoeid van 't staatsbestieren,
Gelijk Hij daaglijks pleegt, zijn geest verkwikken,
Door d' aanblik der Natuur, en treedt naar buiten,
Het woelig hof en moeite en zorg ontweken.
Hij hoort den twist, die, buitenshuis vernomen,
Hem klaar vertoont wat vuur daarbinnen blaakt.

Hij klopt; men hoort Hem niet. - Hij klopt nog eenmaal -
Ja, twee- en driemaal; maar men heeft geene ooren
Voor Nassau, bij dit wild en woest getier.
Thans opent Hij de deur en ziet naar binnen:
Hij ziet, hoe LIJSBET, vol van nijd en gramschap,
Een schenkkan grijpt en d' armen waard wil treffen,
Die snel terugdeinst, en, den slag ontwijkend,
Zijn Hoogheid schier was tegen 't lijf gestort.
Hij ziet dit. - Spoedig zien ook Hem de twisters,
En staan ontzet, beschaamd, verbleekt en zwijgend.
Nu spreekt de Vorst, en maant tot rust en vrede;
Bedaard en toch vol ernst, maalt Hij de pligten
Van man en vrouw; - nu schetst Hij beider regten;
Het streelend zoet van eendragt, liefde en vrede,
En 't bittre van verdeeldheid en haar vruchten.
Men zwijgt; elk voelt zijn schuld maar durft niet spreken,
Uit eerbied voor den Vorst en zijn gezag.
Dan Deze doet straks vrouw en man beloven,
Voortaan, aan dezen twist niet meer te denken;
Voortaan, voor nieuwe tweespalt zich te wachten,
En thans het woord ‘verzoening’ uit te spreken. -
't Geschiedt. - De Vorst vertrekt; maar sinds dien morgen
Is LIJSBET niet zoo twistziek, als voordezen.

AARSSENS.
Gelukkig Land, waar zulk een Vorst mag wonen! -
Maar 'k zie daar onzen waard....

Tweede tooneel.

De vorigen. DE VRIJ. (Hij komt uit de herberg.)

Ik groet u, meester! Ook u! - zijt welkom! - wat mogt gij verlangen?

VAN DIJCK.
Wij wilden zaam uw moutwijn wel eens proeven,
En wachten op de blijde komst van Nassau.

DE VRIJ.
Zijn Hoogheid komt? - wat vreugd! - Hoe dank ik Hem
De rust, die ik geniet. - Geen braver Vorst
Leefde ooit op de aard! - Wij zijn de Spanjaards kwijt;
En, wat mij meer dan alle Spanjaards drukte
En 't hart benaauwde, is, dank zij Hem! verdwenen.
Dáárbinnen schiep Hij rust! - 'k Zal, Hem tot dank,
In 't aanstaand jaar, mijn herberg, wijd vermaard
Door Delfland, sieren met een uithangbord,
Waarop geen '*lelie*' maar '*de Prins*' zal prijken.

AARSSENS.
Dat 's braaf! - Gij stelt dus prijs op Nassaus deugden?

DE VRIJ.
Op Hem en op zijn deugd! - Reeds lang verloren
Was 't arme Land, had Hij ons niet geholpen;
Had Hij niet.... Maar, ik zou uw dienst vergeten....
ORANJE komt! - 'k geef u mijn bier om niet!

(Hij keert naar huis.)

Derde tooneel.

AARSSENS. VAN DIJCK.

VAN DIJCK.
Een brave man, die JAAP! - Wat is hij dankbaar
En Nassau trouw verknocht! - Dat moest de Spanjaard
Eens zien! - Dat moest een PARMA mede aanschouwen!
Hoe zou de hoop, voor altijd, hem ontzinken,
Om Neêrland weêr aan Spanjes kroon te hechten!
Door minzaamheid wint Nassau aller harten!
Maar Spanjaards? - Och! dat is een volk van ijzer!
Zij noemen, spottend, ons een volk van boter;

Ja, de indruk blijft, die liefde in 't hart kon prenten!
Het ijzer voelt slechts d' indruk van het staal!

Vierde tooneel.

De vorigen. DE VRIJ. LIJSBET.

DE VRIJ.

(Eene kan met glazen in de hand, die hij op eene tafel plaatst.)

Ja, wijfje! ja, de Prins kan spoedig komen.

LIJSBET.
Bewaar mij! - 'k steek mij ras in zondagskleêren.
De Prins weêrom! - Wel, JACOB! wat ge zegt?
Zijn Hoogheid hier! - Ik groet u, meester AARSSENS!
Ook u, VAN DIJCK! - Komt ge ook Hem welkom heeten?
Maar, spoede ik mij! ... 'k verpraat den kostbren tijd.

(Zij keert naar huis.)

Vijfde tooneel.

AARSSENS. VAN DIJCK. DE VRIJ. (Hij begeeft zich naar den achtergrond des tooneels; uitziende.)

AARSSENS.
Is dat nu nog hetzelfde twistziek wezen,
In Delft, alom, bekend als wrevelaardig?
ORANJE! zie uw werk! door wijs beleid,
Door liefde en ernst wist Gij haar aard te temmen.
Dit, vriend! zegt nog iets meer, dan dat een veldheer
Op 't slagveld zegepraalt!

VAN DIJCK.
Lang spaar de Algoedheid
Zijn leven, ons tot heil, dit Land ten zegen!
Mogt Hij, in 't einde, op Spanje zegevieren,
De vrijheid grootsch herstellen op haar zetel,
De landzaat van Kastieljes juk bevrijden,
Gewetensdwang van Neêrlands grond doen wijken,
Verdraagzaamheid haar regten weêr hergeven,
En Godsdiensthaat verbannen uit dit oord!
Ja, mogt zijn oog eens al dit heil aanschouwen,
Tot loon voor al zijn waken, zorg en strijd,
En de offers, die Hij bragt aan onze redding!

Mogt de Almagt Hem, voor elk gevaar, behoeden;
Vooral voor Spanjes snood verraad en listen,
En wat de geest des kwaads...

DE VRIJ.

(Die altijd in 't gezigt van den aanschouwer gebleven is, met spoed terugkomende.)

Zijn Hoogheid komt!
Vivat! Hoezee! ... dáár ginds! ... Hoezee! zij komen!
Kom, LIJSBET! spoedt u! kom, of 't is te spa!
Maar steek de Oranjevlag eerst uit, hoor, vrouw!
'k Had, door de vreugd, zoo waar, de vlag vergeten!

AARSSENS.
Ei zie, VAN DIJCK! daar ginds, de Delvenaren!
Zij snellen aan, met kindren en met grijzen.
Wat bont gewoel! zie, zie hen vrolijk wuiven
Met doek en muts! zie, hoe het alles jubelt!

(Men hoort gejuich van achter het tooneel.)

VAN DIJCK.
Hoor! aller kreet is: 'Vader WILLEM komt!'

Zesde tooneel.

De vorigen. LIJSBET. Delftsche burgers, waaronder GUYON.

LIJSBET.
Vivat, ORANJE! leev' Wilhelmus van Nassauwen!

(De burgers scharen zich en zingen het bekende Wilhelmuslied.)

Zevende tooneel.

De vorigen. ORANJE. VAN MALDERÉ. Gevolg.

ORANJE.
Uw liefde, trouwe schaar! verteedert mij het harte.
Mijn kindren! 'k deel de vreugd, die ik hier weêr aanschouw.
Uw hulde streelt mijn ziel, zij troost me in druk en smarte,
Zij is mijn gloriekrans op 't spoor van eer en trouw.
'k Aanvaard uw eerbetoon in dank. Maar schenkt uw hulde
Vooral aan HEM, die leeft, den Koning van 't heelal!
Wiens magt, al de eeuwen door, dit wereldrond vervulde;
Die onze God zich toonde en altijd toonen zal.
Op HEM, geenszins op mij, zij aller oog geslagen!
Ik ben het werktuig slechts door zijne hand gewrocht;

Door HEM werd ik gesterkt voor u den kamp te wagen;
Nooit wordt het heil des volks door mij te duur gekocht!
'k Heb deernis met uw lot; uw redding blijft mij heilig;
'k Bezwoer dit, maar blijf mensch en uw natuurgenoot;
Slechts in Gods hoede alléén ben ik, zijn we allen veilig;
Geen magt weêrstaat ooit d'arm, dien HIJ ter hulpe ons bood.
Vest vrij uw hoop op mij - maar meer uw vast vertrouwen
Op HEM, die met ons is! Nooit wijkt die sterke Rots!
Het heil des Vaderlands, dat ge eenmaal wenscht te aanschouwen,
Rust bij geen sterveling, maar rust op de almagt Gods!

(Het Wilhelmuslied wordt andermaal aangeheven, en, onder het zingen daarvan, verlaat ORANJE, zijn gevolg, de burgerschaar en GUYON het tooneel.)

Achtste tooneel.

AARSSENS. VAN DIJCK. (Zij zetten zich.) DE VRIJ. LIJSBET.

AARSSENS.
'k Weêrhield mijn tranen naauw bij dit tooneel
Van liefde en trouw en echte Christendeugd.
Dát is een Vorst geschapen tot regeren!
Wat eedle moed woont in zijn fiere trekken!
Wat zedigheid in zijn opregten boezem!

Voorwaar! dát is de Man - dát is de Vorst,
Die, zonder trots, tot zinspreuk zich mag kiezen:
‘De Hemel helpt hen, die zichzelven helpen!’

LIJSBET.
Geen leeraar kan ooit met meer stichting spreken;
En toch blijft Hij een krijgsheld in zijn hart.

DE VRIJ.
En dan die minzaamheid! - Hij is toch Prins;
Zijn stamhuis telt een rij van achtbre vorsten!

LIJSBET.
Nóg hoor ik Hem. - Hij wil geen roem voor zich;
Eerbiedig schenkt Hij alle lof den Hemel!

VAN DIJCK.
Ja, braaf is Hij, en edel, wijs en groot!
Zijn goed en bloed schonk Hij voor ons behoud,
Toen andren, bang te moê, zijn zij verlieten;
Maar Hij bleef trouw. - Toen EGMONDS dierbaar hoofd,
Naast dat van HOORNE, viel, en ALVAAS woede,
Bij duizenden, hare offers, deed ontzielen,
Toen alles zonk, stond Hij voor onze regten,
Gelijk een rots in 't woên der baren, pal.

Voor eigen goud wierf Hij een talrijk leger,
En hield de magt des Kastieljaans in toom.
Hij was de ziel der vloot, die, in den Briel
De vrijheid bragt en 't uitzigt op verlossing.
Hij was, alom, op vloed, in raad en leger,
's Lands Redder, Neêrlands Steun en Regterhand!

AARSSENS.
Mijn vriend! gij raakt in vuur.

VAN DIJCK.
Hoe! zou ik niet?
Bedenk den druk der doorgetreurde jaren!
Herinner u de dwinglandij van Spanje!
Herroep voor uw verbeelding al ons lijden,
Der vreemden smaad en moord- en gruwelkreten!
En blik dan om u! - Zie dit volk, wél lijdend,
Maar toch gelukkig! - Dit is 't werk van Nassau!
Mijn vriend! wie thans niet knielt, om God te aanbidden,
Hij is geen zoon van 't vrije Nederland!

DE VRIJ.
Het Spaansch gebroed noemt, spottend, Hem *den Zwijger.*
Wij hoorden straks hoe fier Hij *spreken* kan.
En, *zwijgt* Hij, 't is uit wijsheid; ja voorzeker!
De vijand kan zijn doel dan nooit doorgronden.

VAN DIJCK.
Zoo is 't! - Heel Spanje kan geen held ons toonen,
Die, in beleid en moed, aan Hem gelijkt.

LIJSBET.
Maar Spanje telt te meerder moordenaren,
Bloeddorstig, wreed en God- en eervergetend!
'k Vrees altoos voor ORANJE en voor zijn leven;
Verraad en list omringen Hem gedurig! ...
Mogt de Almagt toch zijn dierbaar hoofd bewaken!
En Hem en 't Land....

DE VRIJ.
Ginds naadren 's Prinsen knechten,
Met zang en snaar.... Zij trekken herwaards heen.

Negende tooneel.

De vorigen. Soldaten, Burgers; onder hen GUYON, die zich op den achtergrond op eene bank plaatst en van daar alles bespiedt.

Koor van Soldaten.
Blink nu de glans van 't heldenstaal! - Hoezee!
Het spelt ons Nassaus zegepraal. - Hoezee!

Den Kastieljaan verderf en dood!
Zóó wordt het Land weêr vrij en groot.
Vivat, Oranje! Hoezee!

Juich, Neêrland! juich! uw Redder komt! - Hoezee!
De dwingland wijkt, zijn trots verstomt. - Hoezee!
De glorie reikt, in heldren glans,
Aan Hollands Maagd den zegekrans.
Vivat, Oranje! Hoezee!

Op 't slagveld en op stroom en vloed, - Hoezee!
Toont Nassaus Leeuw zijn kracht en moed. - Hoezee!
Prins MAURITS toont hem 't gloriespoor;
De nacht verzinkt, de dag breekt door.
Vivat, Oranje! Hoezee!

(Zij begeven zich, gedeeltelijk, in de herberg, en komen, met kannen en drinkkroezen, terug.)

AARSSENS.

(Opgestaan zijnde en, nevens VAN DIJCK, op den voorgrond.)

Hoe vrolijk zijn die krijgsliên! - In hun blikken
Kan elk hun trouw en hun opregtheid lezen.

VAN DIJCK.
Gewis, zóó zingt geen Spanjaard voor zijn Koning!
Hij dient zijn Vorst als slaaf, en - trotsche blikken

Zijn al zijn loon en dank! zijn trouwbetooning
Komt uit het hart niet voort. - 't Geweld alléén
Voert hem naar 't slagveld; nooit de moed van helden!

Koor van Soldaten.

Lustig den beker gevuld en gedronken!
Lustig en rustig, als makkers, geklonken!
Waait op het slagveld de bloedige vaan,
Dan is 't met klinken en drinken gedaan.

Klinkt op de velden de klank der trompetten;
Dreunt langs de heuvels de knal der musketten;
Waait, enzv.

Drinken wij, makkers! en doen wij 't in vrede!
Heden nog sluimert het zwaard in de schede;
Waait, enzv.

Lustig en rustig, als makkers, geklonken!
't 'Leve Oranje!' tot driewerf gedronken!
Waait, enzv.

(Onder het zingen van dit lied schijnt GUYON *de krijgslieden aandachtig gade te slaan. Hij is schier tot den voorgrond des tooneels genaderd.)*

VAN DIJCK.
Kom! gaan wij, vriend! - Maar, hoe! wie mag dat wezen,
Die mensch, dáár ginds? - Eerst zat hij afgezonderd
En eenzaam, als in diep gepeins verloren;
Thans slaat zijn oog het zingend krijgsvolk gade,
En langzaam treedt hij voort.

AARSSENS.
Het is GUYON.
Een vreemdling, hier uit Frankrijk aangekomen;
Den Prins bekend; gehecht aan 's Lands belangen:
Hij toeft hier vaak. - Ditmaal nam hij zijn intrek
Bij mij aan huis. - Ik kon van MALDERÉ,
Op diens verzoek, zoo klein een dienst niet afslaan.

VAN DIJCK.
En hij verzuimt zijn huiswaard aan te spreken?
Of is dit Fransche trant?

AARSSENS.
O neen; zijn lot
Wekt deernis. Ach! hij zag, in Besançon,
Op 't moordschavot, een dierbren vader vallen.
Hij redde alleen het leven door de vlugt.
Het wondert mij hem aan dees plaats te ontmoeten.

De vreugd schijnt, voor altoos, zijn hart ontweken. -
Maar, laat ons gaan! - De krijgsliên worden vrolijk.

VAN DIJCK.

(Ter zijde.)

Die vreemdling zou niet ligt *mijn* vriendschap wekken!

Tweede bedrijf.

Eerste tooneel.

LOUISE. De Gravin. (De Eerste aan eene tafel gezeten, met borduurwerk bezig zijnde. De Tweede opkomende.)

De Gravin.
Hij keert, uw dierbre Ga. - LOUISE! vreugd en leven
Zijn, door die wederkomst, aan 't stille Delft hergeven.
Ik hoorde 't volksgejuich het schel klaroengeschal
Vervangen; 't luid hoezee weêrgalmt langs muur en wal;
Men ziet de burgerij verzameld; - jeugd en grijzen
Den teêrgeliefden Vorst de streelendste eer bewijzen;
Ja, alles dankt en juicht.

LOUISE.
Die toon verruimt mijn hart.
Hij loont mij menig uur gewijd aan zorg en smart
Om Hem, dien ik bemin, den wellust van mijn leven!
Zijn blijde wederkomst kan mij de rust hergeven.
De vreugd van d'oogenblik, zoo rijk in zielsgenot,
Schenkt mij de kalmte weêr, verzoent mij met mijn lot.

De Gravin.
'k Beken, dat lot was bang en viel u zwaar te dragen;
Maar 't onweêr dreef voorbij; u wachten blijder dagen!
Gij vindt, op Batoos grond, een tweede vaderland;
In Nassau een Gemaal, getrouw aan u verpand;
En laat ge uw moederblik langs HENDRIKS wiegje dwalen,
Wat stout penseel kan dan uw zielewellust malen?
Gelukkig, boven peil, met Hem, die u bemint,
Voedt gij geen wenschen meer. - De band, die zielen bindt,
Weêrstaat de wisseling van 's werelds ebbe en vloeden.

Tweede tooneel.

De vorigen. **VAN MALDERÉ.**
Mevrouw! op 's Prinsen last ziet gij mij herwaarts spoeden.
Zijn Hoogheid naakt dit hof, in welstand weêrgekeerd.

LOUISE.
Dank, Hemel! angst en zorg zijn uit dit hart geweerd.
Hij mag dan nog voor mij, voor FREDRIK HENDRIK leven,
En voor dit dierbaar volk! - Mogt mij de Algoedheid geven,
Wat ik Haar daaglijks bid en afsmeek van omhoog,
De hoop in 't Christlijk hart, een traan in 't menschlijk oog,

Dan keere 't bloedig zwaard des krijgs haast in de schede!
Dan strale op Nassaus huis het licht van rust en vrede!
Dan daag de morgenstond eens uit een nacht van smart!
Maar, mijn Gemaal genaakt. - Hoe trilt en beeft mijn hart!
Kom, Zuster! spoeden we ons den wakkren Held te ontmoeten!
Met HENDRIK in mijn arm wil ik Hem welkom groeten.
De Onnoozle voelt nog niet, als hem zijn Vader kust,
Dat Neêrlands volksbestaan op d'arm diens Vaders rust;
Maar eenmaal zal hij 't zien, en zijn geluk beseffen!
Hij zal zijn eedlen blik, in dank, ten Hemel heffen;
En dan... Maar neen, de vreugd vervoert mij! - Zuster! neen,
Niet langer hier getoefd! - 'k vlieg naar ORANJE heen!

Derde tooneel.

VAN MALDERÉ.
Wat zeldzaam voorbeeld van opregte huwlijkstrouwe!
Wat spiegel van de deugd vertoont ons de eedle Vrouwe,
Wel waard een Vorst zóó groot, zóó dapper, wijs en goed,
De glorie van zijn stam en zijn doorluchtig bloed!
Waar zóó opregte trouw op aarde wordt gevonden,
Waar liefde ziel met ziel, voor altijd, heeft verbonden,
Dáár tart zij 't schrikgeweld van tijd en lot en dood;
Dáár staat ze in d'onspoed pal en is het graf te groot!

Zóó, mijne AMELIA! zóó zult ge ook mij beminnen;
Zóó min ik eeuwig u met hart en ziel en zinnen!
Nog riep mijn pligt mij hier; maar thans rigt ik mijn schreên,
Op vleuglen van de min, naar u, Geliefde! heen.

Vierde tooneel.

ORANJE. LOUISE. De Gravin.

LOUISE.

(In het opkomen, ORANJE omhelzende.)

Wees welkom, mijn Gemaal! waar liefde en eendragt wonen;
Waar ouderdom en jeugd, om strijd, hun eerbied toonen!
Dit volk is uwer waard.

ORANJE.
Alom, waar ik verscheen,
Daar hoorde ik slechts één stem: 't was die der trouw alléén.
Daar klonk mij (o, mijn God! ik dank U voor dien zegen!)
Het hartlijkst welkom en de blijdste heilgroet tegen.
Hadt gij me op reis verzeld, met vreugd hadt gij gehoord,
Dat zelfs de nood des Lands 's volks geestdrift niet verstoort.
Eerst klinkt het ver en dof, maar komt dan telkens nader,
Het daavrend volksgejuich: ‘Dáár is Hij, onze Vader!’

En als, soms voor een poos, die kreet der vreugd verstomt,
Verheft, op hoogen toon, zich 't: 'Vader WILLEM komt!'
Ik hoor het, en besef het voorregt mij gegeven;
Ik voel het, wat het zegt: voor zulk een volk te leven,
En dan getuigt mijn hart, door liefde en trouw gespoord,
Dat alles, goed en bloed, geheel, dit volk behoort.
Ik voel een heilig vuur in mijnen boezem blaken,
En ik herhaal den eed, voor 't heil des Staats te waken.
Ja, wat uitheemsch geweld, tot mijn verderf, besloot,
Mijn kindren blijf ik trouw en trouw tot in den dood!
LOUISE! 't is een vreugd voor zulk een volk te leven;
Het kan niet smartlijk zijn, voor 's Lands behoud te sneven:
Behaagt de Hemel dit, ik schenk met vreugd mijn bloed!

LOUISE.
Spreek niet van sterven! - neen; dit schokt mijn teêr gemoed.
Leef voor uw echtvriendin, uw kroost en volk te gader!
Blijf voor uw Land en huis de hoop, de steun, de Vader!
Dat eens, door 's Hemels gunst, uw moed en deugd ten loon,
De palmtak van den vrede uw wapenschild bekroon!

De Gravin.
Ja, Broeder! schittrend praal de held in 't oorlogswapen;
Veel schooner siert, voor mij, de olijf zijne achtbre slapen!

ORANJE.
Ook ik begeer den vreê; maar duurzaam en met eer.
Eerst dan leg ik, met vreugd, mijn zwaard en rusting neêr:
Maar, vrede met een Vorst, op mij zoo fel verbolgen;
Met hem, die mij, alom, door moorders doet vervolgen;
Met hem, die, door de list eens ALVAAS, snood misleid,
Dan, als hij vrede biedt, mij strik op strikken spreidt;
Die vrede, Dierbren! neen, het blijve u niet verborgen,
Baart, meer dan veete en krijg, mijn hart de bangste zorgen!
Hij voert bedekte list in 't voetspoor van 't geweld.

LOUISE.
Blijft Gij niet aan de spits des woesten krijgs gesteld?
Dan, wat spreek ik van krijg! Hoe kleen zijn die gevaren!
Zie ik U niet gestaâg omringd door moordenaren?
Denk slechts aan JAUREGUY! Wél werd die slag gekeerd;
Maar Spanje is in verraad en treken uitgeleerd.
Uw hoofd, op prijs gesteld, is 't lokaas van die snooden,
Die, schendend deugd en eer, vertrappend Gods geboden,
Door gouddorst voortgezweept, door dweepzucht meer verwoed,
Zich waapnen tot uw val, en haken naar uw bloed!

ORANJE.
Zwaarmoedigheid is vaak aan groote zielen eigen,
En 't valt haar ligt de ziel tot sombren ernst te neigen;

Vaak zoekt men dan vergeefs naar raad en artsenij,
Staat niet een Hooger Magt ons, in ons pogen, bij.
De Godsdienst kan alléén ons rust en troost verleenen;
Zij wischt de tranen af, die stille smart doet weenen.
LOUISE! voed geen vrees voor 't geen toekomstig is,
En denk, in Floraas hof, niet aan een wildernis!

LOUISE.
Ligt onder 't schoonst gebloemt niet vaak een slang verborgen?

ORANJE.
Dit zij zoo! maar, mijn Ga! wat baat geeft angstig zorgen?
Ons lot is in Gods hand; Hij kent het, Hij alléén.
LOUISE! spoeden we ons naar onzen HENDRIK heen!
Kom, Dierbare! aan uw zij en naast zijn wieg gezeten,
Wil ik gelukkig zijn, en alle leed vergeten!
Zijne onschuld kent geen vrees, ze is vreemd aan elke smart;
Geen zorg voor nakend wee knaagt aan zijn argloos hart:
Zóó zij ook ons gemoed, wat heil ons hier ontvliede! -
Geliefde! God regeert. - Zijn wil alléén geschiede!

Vijfde tooneel.

De vorigen. Een Bode.
(De Bode luistert den Prins iets aan het oor. Deze vervolgt tot de Vorstinnen:)

De komst van BARNEVELD wordt mij daar aangemeld. Ik volg u beiden straks.

LOUISE,

de Gravin en de Bode vertrekken.

Zesde tooneel.

ORANJE.
Wat of die komst voorspelt?
Een bode uit Frankrijk is op heden aangekomen.
Wat tijding brengt hij ons? Van dáár valt niets te schromen.
De wakkre SCHOONEWAL won, door beleid en trouw,
In ANJOU, ons een steun voor 't wanklend staatsgebouw.

(Na eenig zwijgen.)

Vereent in doelwit en belangen,
Wacht ons, voor 't minst, van dáár geen kwaad.
Dáár kent men Spanjes looze gangen,
En waakt voor list en snood verraad.

Kastielje! 't zal u niet gelukken
Den band der vriendschap los te rukken,
  Die ANJOU thans aan Nassau hecht!
Hier spreken eeden en verbonden;
Neen, nimmer wordt een trouw geschonden,
  Elkaar zoo plegtig toegezegd!

Zwicht ooit dit Land in 't hagchlijk strijden,
  Die neêrlaag staat aan Frankrijk duur;
De Spanjaard brengt er wee en lijden,
  En FLIPS ontsteekt er 't oorlogsvuur.
Neen, ANJOU zal mij niet verlaten;
Of straks ziet hij zijn eigen staten
  Bedreigd en woedend aangerand.
Door eendragt schraagt thans de een den ander;
't Belang verbindt ons aan elkander,
  Tot heil voor 't zuchtend Nederland.

Maar kon eens Frankrijk avregts kiezen,
  En zegepraalt ook dáár 't verraad;
Geen nood doet mij den moed verliezen;
  De hoop blijft mij ten toeverlaat!
En zien we ons ook die hoop ontrukken,
En wil de Hemel dat wij bukken,
  En rest aan ons geene uitkomst meer;

Dan doen wij Neêrlands vaste dijken
Voor 't woeden van de golven wijken,
En geven 't Land aan d' afgrond weêr!

Zevende tooneel.

ORANJE. OLDENBARNEVELD.

ORANJE.
Wat spelt uw komst, dit uur, zoo vreemd aan staatsbelangen?

OLDENBARNEVELD.

(Een brief vertoonende.)

Dees brief, Doorluchtig Vorst! van SCHOONEWAL ontvangen.
De Hertog leeft niet meer!

ORANJE.
Is ANJOU ons ontrukt?
Is dan aan snood verraad het schandlijk feit gelukt?
Spreek! deed musket of staal, door Spanjaards opgeheven,
Dien trouwen bondgenoot van Neêrland droevig sneven?
Wat schrijft onze afgezant?

OLDENBARNEVELD.
't Berigt van SCHOONEWAL

Is in der ijl gesteld en meldt slechts 's Vorsten val.

ORANJE.

(Den brief aannemende.)

Die slag treft onverwacht!

(Hij leest, en hervat daarna:)

Is u niets meer gebleken?

OLDENBARNEVELD.
Bij de aankomst van dees brief ging ik den bode spreken.
Gij kent hem; 't is GUYON. - Hij gaf me een kort berigt;
Maar dit - 'k beken het vrij - schonk mij nog weinig licht.
Hij sprak: ‘Chateau Thierrij zag ANJOU 't leven derven;
Nog gist men, maar vergeefs, naar de oorzaak van zijn sterven. -
Zijn kwaal was d' artsen vreemd; zijn lijden zwaar, maar kort,
En snel zijn dood: zóó valt, door 't onweêr neêrgestort,
Een eikstam. 't Bloed ontvloeit, ja, stroomt uit 's Vorsten aadren;
Geneeskunst peinst vergeefs. Men ziet het einde naadren;
Geen voedsel schraagt de kracht, die wegsterft en verkwijnt,
Tot dat ook de adem vliedt - en alle hoop verdwijnt.’
Dus luidt het kort verhaal mij door GUYON gegeven. -
Men mompelt van vergif, als de oorzaak van dit sneven;
't Kan zijn. Maar 't wufte volk denkt altoos streng en straf:
Men wacht dus, op dit stuk, meer zeker narigt af!

ORANJE.
Het *hoe* verandert niets, en wat kan 't gissen baten? -

Gewigtig is die maar voor ons en voor 's Lands Staten.
Beraden we ons, mijn vriend! 't zwaarwigtig staatsbeleid
Eischt trouwbetoon en moed, vooral voorzigtigheid.
'k Beslis voor heden niets. - Ik wil den loop der dingen
Bespieden, kan dit zijn, in al zijn kronkelingen!
Een overhaast besluit faalt meest het regte doel;
Men wikke en weeg bedaard, van hart en zinnen koel!
En staat ons oordeel vast, en is 't besluit genomen,
Dan moet omzigtigheid én tong én blik betoomen!
Men zwijge, opdat geen list ons, op ons spoor, verkloek,
En, kennende onzen weg, daarmeê haar voordeel zoek!
't Beleid won vaak den strijd op 't woên van leeuw of tijger.

OLDENBARNEVELD.

(Ter zijde.)

'k Versta die taal geheel: zóó handelt de eedle Zwijger!

ORANJE.
Op morgen wacht ik u, met MARNIX, in den raad,
Bij de aanbraak van den dag. En zij het roer van Staat,
Aan ons beleid vertrouwd, bestuurd met vaste vingren!
Het noodweêr dreige of treffe en doe de staatshulk slingren,
De poolstar van de hoop wijk nimmer uit ons oog!
Den blik op HEM gerigt, die boven zonneboog
En poolstar zetelt! - Vriend! zoo zijn wij in gevaren
Gerust, als de *Alcyon* te midden van de baren. -

Één woord nog van GUYON! hoe is zijn toestand thans?

OLDENBARNEVELD.
Niet beter dan voorheen: Fortunaas wisselkans
Schijnt hem nog ongeneigd! Geen klagt deed hij mij hooren;
Maar van behoefte en druk draagt zijn gewaad de sporen,
En sombre droefheid staat op zijn gelaat geprent.

ORANJE.
Zijn treurig levenslot bleef mij niet onbekend.
Hij droeg zich altoos trouw; 'k wil zijn verkleefdheid achten,
En zijn verdriet, kan 't zijn, door gunstbetoon, verzachten.
Vaarwel, Heer BARNEVELD!

(OLDENBARNEVELD vertrekt.)

Achtste tooneel.

ORANJE. MAURITS. (Met drift, door eene zijdeur, opkomende.)

ORANJE.

(Ter zijde.)

Hoe, MAURITS hier! ook hij? -

MAURITS.
Ik woonde de oefning bij van onze ruiterij,

En dacht een wending uit, die ons de Spaansche knechten,
Aan 't oud gebruik gewoon, met voordeel doet bevechten.
't Slaagde al naar wensch; de proef voldeed mij boven maat,
En droeg de lofspraak weg van hopman en soldaat.

ORANJE.
Mijn zoon! Schoon staat den held een krans van krijgslaurieren,
Maar volken juichen als hem vredeolijven sieren.

MAURITS.
Ja, palmtak en olijf omslinger 't heldenstaal!
Hoe grootsch blinkt CESAR uit, bij Romes zegepraal!

ORANJE.
Der helden dapperheid verwierf den roem der aarde;
Maar schrander staatsbestuur blinkt schoon door eigen waarde;
En, MAURITS! schonk men mij de keus, wat ik woû zijn:
Dan, eerend CESARS moed, poogde ik een ANTONIJN,
Of een AURELIUS voor Land en volk te wezen!
'k Verklein geen krijgsroem, dien 't geschiedblad ons doet lezen:
Ook ik ben oorlogsheld. Maar, wikkend staatsbeleid
Is min van 't krijgsgeluk afhanklijk; 't overspreidt
Den held met lauwren, die 't geweld des tijds braveren,
En hem, zelfs na zijn dood, bij 't nageslacht vereeren.
Denk echter, MAURITS! niet, dat ik de heldendeugd,

Waarvoor uw boezem gloeit, zou laken! - Neen, uw jeugd,
Ik weet dit, voedt die vlam. Het brieschen der genetten,
't Geklikklak van het staal, het schittren der helmetten,
De donder van 't geschut - dit alles blijft u waard:
Zóó voegt het aan uw stam, door zege en strijd vermaard!
Maar, krijg zij nimmer *doel,* noch hartstogt van uw leven!
En wordt ge eens, na mijn dood, hier, op mijn stoel, verheven,
Beschouw dan, rukt geweld het slagzwaard uit de scheê,
Den oorlog, dierbre zoon! als *middel* tot den vreê!
De volken zien met vreugd op NUMAAS oorlogsstander;
Maar siddring grijpt hen aan bij 't zwaard van ALEXANDER!

(ORANJE vertrekt.)

Negende tooneel.

MAURITS.
Mijn Vader! 'k wensch uw lessen te eeren;
Maar thans ontvlamt in 't jeugdig bloed
De zucht voor strijd en oorlogsmoed:
'k Bemin den klank van zwaard en speren.
'k Heb aan BELLOON mijn dienst gewijd;
Voor 't Vaderland snel ik ten strijd,
En red het, met Gods hulp, uit d'afgrond van gevaren.
De raadzaal hoor mijns Vaders taal!

Ik roep het ‘Voorwaarts!’ uit, aan 't hoofd van legerscharen,
En win den krans der zegepraal.

Neen, Spanje! 't zal u nooit gelukken
Dit volk weêr in uw boei te slaan!
Ik zweer voor Neêrland pal te staan;
Geen vreemd geweld zal mij doen bukken!
Dat, blakende in zijn overmoed,
Een PARMA, als een tijger, woed!
'k Zal hem, met al het vuur eens jongen leeuws, bestrijden.
ORANJE! ja, uw glorievaan
Is waarborg van mijn zege! - En zorgen, nood en lijden,
Zij vuren meest mijn geestkracht aan.

Doorluchtig Vader! 'k hef mijn handen,
Voor uw behoud, tot GOD omhoog.
Algoedheid! sla uw gunstrijk oog
Op Hem, den NUMA dezer Landen!
Schraag, Almagt! sterk mijn kracht en jeugd
Op 't spoor van eer en heldendeugd!
Omgord mijn ziel met moed, dien geen gevaar doet vreezen!
Dat Neêrlands heilzon helder schijn!
Ja, mogt, voor 't Vaderland, een PARMA BRENNUS wezen;
Ik - ik wil zijn CAMILLUS zijn!

Derde bedrijf.

Eerste tooneel.

AGATHA. AMELIA. (De eerste met eenig vrouwelijk handwerk bezig.)

AMELIA.

(Zij heeft gelezen en sluit het boek digt.)

Ik ril op 't bloot verhaal! .... Wat moed de daad,
Het schouwspel zelf, in Naardens veege wallen,
Voor de arme burgerij, geweest zijn! .... Zeker
Geen menschlijkheid woont ooit bij Spaansche knechten!
'k Had 't avond dit verhaal niet moeten lezen;
Ligt kwelt het mij des nachts in bange droomen!

AGATHA.
En toch is 't goed, dat wij de rampen kennen,
Die 't lijdend volk van Spanje moest verduren!
Mijn kind! dan wordt ons dankgebed meer innig
Aan HEM, die ons, uit nood en dood, verloste,
En, in ORANJE, aan ons een Vader schenkend,
Geleden druk en kwelling wil vergoeden.

AMELIA.
Zijn Hoogheid deelt ook wél in aller liefde.

AGATHA.
En is die waard! - Wat lot ware ons beschoren,
Had niet zijn deugd dit Land ten schild verstrekt;
Had Hij, lafhartig, onze zaak verlaten,
Gelijk zoo menigeen, die, in den aanvang,
Zijn zijde koos; maar, toen DUC D'ALVE naakte,
Terug week, en 't geschonken woord verbrak!
Dat deed ORANJE nooit! - Hoe 't stond geschapen,
Hoe hagchlijk ook de kans scheen, Hij hield moed;
Hij bleef ons bij: zóó doet een trouwe Vader,
Die 't dierbaar kroost, meer dan zich zelven, mint.
Maar, zie! daar naakt uw Oom.

Tweede tooneel.

De vorigen. VAN DIJCK. (De kamer intredende.)

Goên avond, kindren! Hoe! zoo alléén? - Is hier de Jonker niet? Van MALDERÉ niet hier? - Waar mag hij toeven?

AMELIA.
Gewis aan 't Hof. - Maar zeker zal hij komen.

VAN DIJCK.
Geduld alzoo! - Van hem hoor ik iets naders

Van 't geen de Staat, zoo immers gaat de spraak,
In 't eind, besloot zijn Hoogheid op te dragen.
Mij dunkt het werd ook tijd! Ik wil het hopen.
Het strekt gewis tot heil van Stad en Land!

AGATHA.
Maar, Vader! hoe weet *gij* dat toch zoo zeker?
Laat dit voor hen, die Land en Stad regeren!

VAN DIJCK.
Wél, wat gij zegt! - Schenk *ik* den Gravenhoed
Dan aan den Prins? - Hoe! mag ik niet, als burger,
Naar mijn begrip, vrijuit, mijn meening zeggen?
Hoor, Moeder! krijgt zijn Hoogheid meer gezag,
Dit mag geen kwaad! - Hij is geen Kastieljaan,
Geen eedverbreker, die, als Graaf gehuldigd,
Het regt vertrappen en zijn woord zal schenden;
Gewis niet, Vrouw! - Neen, Vader WILLEM zal
Zijn waardigheid gebruiken ons tot voordeel
En aller nut! - Geloof mij, Hij verstaat
De groote kunst van 't moeijlijk Landbeheeren!
Niet op zijn ALVAAS; niet door moordtooneelen;
Maar met verstand, met zachtheid, met beleid
En trouw, die nooit bezwijkt! - Gewis, ORANJE
Begeert het Graaflijk purper niet - om 't purper;

Dát waar voor Hem te kleen! - 't Geluk van allen,
Als 't roer van Staat mag rusten in zijn handen,
Zietdaar, *zijn* doel - en, kort en klaar, *mijn* meening!

AMELIA.
Van MALDERÉ spreekt even zóó als Oom.

VAN DIJCK.
Dan zal 't ook wel zóó zijn; want onze Jonker
Verkeert aan 't Hof en kent de staatsgeheimen.

AMELIA.
Geheimen? - neen, die zijn aan 't Hof zoo zeldzaam:
'k Heb schaars iets nieuws van MALDERÉ vernomen.
Bestendig - zegt hij - weet de Prins geheimen
Van andren; maar geen stervling kent de zijne.

AGATHA.
Dát noem ik groot en wijs. - Stilzwijgendheid
Verzekert vaak ons d'uitslag van een zaak,
Die, ruchtbaar, aan mislukking onderworpen,
Het doelwit missen zou.

Derde tooneel.

De vorigen. VAN MALDERÉ.

VAN DIJCK.
Wees welkom, Jonker!

VAN MALDERÉ.
Ik groet u, vrienden! - Dierbre AMELIA! ...

(De gelieven omhelzen en spreken met elkander.)

VAN DIJCK.

(Zijne huisvrouw op hen wijzende.)

Zie eens dat paar! ... Als kwam hij uit Brazielje! ...

AGATHA.
't Bezoek des Jonkers geldt geene onde lieden
Als wij zijn!

VAN DIJCK.
Vrouw! wij moeten 't ons getroosten!
Voor dertig jaar toen was het onze beurt.

AGATHA.
Bedenk dit dan, en laat dit paar met vrede!
Gij leeft, als gij het lieve kind kunt plagen.
Verliefden hebben steeds zoo veel te zeggen;

Kom! laten wij hun onderhoud niet storen!
Kom, MAARTEN! kom!

VAN DIJCK.
Gewis niet! - 'k Wil hem spreken.
'k Wacht AARSSENS hier nog 't avond. - In zijn huis
Heeft weêr die vreemdeling verblijf genomen.

AGATHA.
GUYON?

VAN DIJCK.
Dezelfde. - In dienst van SCHOONEWAL
Kwam hij van 't Fransche Hof, belast met brieven
Aan BARNEVELD. - Voorzeker, weet de Jonker
Iets van den inhoud.... en....

(Omziende, tot van MALDERÉ:)

Ik zie uw zaken
Zijn spoediger geëindigd dan ik dacht. -
Wel, Jonker! wat goed nieuws uit 's Gravenhage?
Wat nieuws uit Frankrijk?

VAN MALDERÉ.
Nieuws, uit Frankrijk? hoe?
Van dáár is niets.

AMELIA.
Hij is nog pas in Delft.

VAN DIJCK.
Ei! pas in Delft? - Wat is zij leerzaam, Jonker!
Zij volgt uw voorbeeld na in sluw te zwijgen.
Maar, scherts ter zij, mijn vriend! er moet iets wezen!

VAN MALDERÉ.
Ik weet van niets.

VAN DIJCK.
Dan kan *ik* u verhalen,
Dat, hier ter steê, GUYON is aangekomen,
Met brieven van gewigt. - Ja, 't is wel zeker!

AGATHA.
Waarom toch SCHOONEWAL dien vreemden knaap
Zoo voortrekt? - Mij heeft die GUYON iets stuitends;
Iets... 'k weet het niet, wat naam ik 't geven moet! ...
Ik twijfel of hij is hetgeen hij schijnt....

VAN MALDERÉ.
Onze afgezant kent hem voorzeker goed,
En gunstig staat hij hier aan 't Hof bekend.

VAN DIJCK.
En ik, ik moei mij schaars met vreemdelingen. -

Uit Frankrijk hebt gij alzoo niets te melden?
Dan iets uit 's Hage, Vriend! - Is 't reeds beslist,
En zal de Prins de Graaflijkheid aanvaarden?

VAN MALDERÉ.
Men zegt het; 't wordt verhaald in alle kringen;
Maar, of de Staten reeds dit stuk besloten,
Is me onbekend. - VAN DIJCK! ik ben soldaat,
En, door mijn ambt, naauw aan den Vorst verknocht;
Maar nimmer had ik zitting in zijn raad.
Dit voegt aan mannen, als een MARNIX, en -
Dien 'k allereerst moest noemen - BARNEVELD.

AMELIA.
Hij zou u deftig staan, die Raadsheerstabberd!

VAN DIJCK.
Spotster! zwijg! Ook gij hebt zaamgezworen
Mij niets te ontdekken wat het Hof *moet* weten!

AGATHA.
Bedaar en draag uw lot en leed geduldig!
Nieuwsgierigheid wordt vaak der vrouw verweten;
De mannen zijn dit nooit? - Wél, Vader MAARTEN?

Vierde tooneel.

De vorigen. AARSSENS.

VAN DIJCK.
Vriend AARSSENS, wees ons allen welkom! - Zet u!

AARSSENS.
Wat was dees dag des Prinsen inkomst plegtig!
En dan die treffende aanspraak! Aller harten
Zijn diep geroerd. - Voorwaar! in bange tijden,
Doet dit den burger goed. Met ziel en zinnen
Hecht hij zich aan den Vorst van zijne keuze!

VAN MALDERÉ.
Men weet en voelt, dat, valt eenmaal ORANJE,
De Staat ook valt en 's volks geluk verzinkt!

AARSSENS.
En thans vooral moet de eendragt ons verbinden,
Daar ANJOUS dood....

VAN MALDERÉ.
Hoe! ANJOU? ...

VAN DIJCK.
Liet hij 't leven?

Zelfs MALDERÉ weet van zijn sterven niets.

VAN MALDERÉ.
Wie bragt die droeve maar? Of is 't welligt
Een los gerucht? Spreek, AARSSENS! spreek, verhaal!

AARSSENS.
Die treurmaar bragt GUYON. Op uw verzoek,
Reeds vroeger mij gedaan, toeft hij tot mijnent;
Maar straks eerst deed hij mij het droef verhaal.

VAN DIJCK.
Het is dus waar! - Wat nieuwe bron van zorgen!
Een vaste steun is weêr den Staat ontrukt!
Hoe vrolijk zal het trotsch Kastielje juichen,
Dat Nassau zulk een trouwe bondgenoot
Ontviel! - Hoe zullen list en staatszucht beide
Een dood, zóó treurig, ons ten val doen dienen!
Wat nieuwe nood! - Nu vangen onze rampen,
Geliefde vrouw! eerst aan! ....

AGATHA.
Gewis, de Hemel
Heeft ook dit lot beschikt. - Maar, laat ons hopen!
De Alwijsheid weet toch altijd meer dan wij!

Geen schepsel kan de hand der Almagt keeren!
Hoe bleek dit ons, onlangs, bij Leydens nood.
Er was geen hoop, geen uitzigt meer op redding;
De honger had de stad schier prijsgegeven,
En VALDES stond ten laatsten storm gereed! -
Daar voerde HIJ, die op de wolken wandelt,
Den stormwind aan; daar joeg, door de open dijken,
De vloed, en wies, hoog boven veld en akker: ...
De Spanjaard vlood en Leyden was ontzet!

VAN MALDERÉ.
En, Vrienden! weet, dat 's Prinsen wijs beleid
Zijn veldheerskunde zelfs te boven streeft!
Weet, dat Hij elke kans van 't lot berekent!
Bestendig staat zijn doel hem klaar voor oogen;
En wat dit doel, naar 't schijnt, kon doen mislukken
Leidt Hem, dikwerf, naar 't zelfgekozen wit.
Gelooft mij! elk biedt thans dien Vorst zijn hulde,
En zulks met regt; maar, als, eenmaal, zijn daden
In 't helder licht der toekomst blinken zullen,
Dan zal de Faam, tot in de verste tijden,
De kloekheid en 't beleid des Eedlen roemen,
En 't nageslacht zal, Hem ter eer, getuigen:
'ORANJE was de redder van den Staat! -'
Maar, Vrienden! gunt mij thans u zaam te groeten!

Die dood van ANJOU heeft gewis gevolgen.
Ligt kon de Prins, dit uur, mijn dienst behoeven!
Vaartwel! Vaartwel!

(Hij vertrekt met AMELIA.)

Vijfde tooneel.

AARSSENS. VAN DIJCK. AGATHA.

AARSSENS.
Dat is een brave Jonker!
't Rondborstig, Hollandsch hart zweeft op zijn tong.

VAN DIJCK.
En deugdzaam ook, en stil en rein van zeden
Is hij in al zijn wandel en bedrijven.

AARSSENS.
Gelijk GUYON, is hij, met ziel en zinnen,
Zijn Hoogheid trouw; verknocht aan 's Lands belangen.
VAN DIJCK! gij moest dien vreemdeling eens hooren!
Hem zien, als hij van ANJOUS dood verhaalt!
Dan straalt zijn oog, dan schiet het vuur en vonken;
Dan kleurt de drift zijne anders bleeke wangen;

En, in die drift, verwenscht hij Spanjes Koning;
Verwenscht hij elk, die Neêrland kluisters smeedt.

AGATHA.
Reeds spoedig schijnt gij met hem ingenomen,
Vriend AARSSENS! - 'k zag hem vaak, maar sprak hem nimmer.
Hij heeft een blik, die mij geenszins behaagt.
Vertrouw hem niet te veel!

AARSSENS.
Men moet hem kennen,
En heel zijn treurig lot. - Het hoofd zijns vaders
Viel op het moordschavot, en hij werd balling;
In armoê zag hij zich van elk verlaten;
Hij trok naar hier, en bood den Prins zijn diensten,
En Nassau, altoos goed en edelaardig,
Trok zich den vreemdling aan. Maar, hoe erkentlijk
Toont ook GUYON zich voor die liefdeblijken!
Aan 's Vorsten dienaars toont hij liefst vertrouwen:
Dees avond nog zag ik een paar soldaten
Der ruiterij bij hem; het waren Duitschers:
'k Versta hun taal wel niet, maar kon bemerken,
Dat vriendschap voor GUYON hen tot mij dreef.
De Godsdienst is zijn lust; op morgen zelfs
Wil hij ter vroegpreek gaan; daar ligt een ander,

Na zulk een togt, gemak en rust zou nemen:
'k Bragt dit in 't midden; maar zijn antwoord was:
‘Ik ga ter kerk; ik wil voor Nassau bidden!’

VAN DIJCK.
Dat 's braaf; maar, vriend! dat hij ons, dezen middag,
Ontweek, beviel mij niet.

AARSSENS.
Ligt was 't uit schaamte.
Behoefte drukt, naar 't schijnt, zijn hoofd ter neder;
Zijn reisgewaad is 't eenemaal versleten;
Zijn schoeisel slecht en schier niet langer bruikbaar;
Zijn beurs nog slechter. - 'k Zie met mededoogen
Zijn toestand aan.

VAN DIJCK.

(Eenig geld aan AARSSENS gevende.)

Dit treft mij. Dáár, vriend AARSSENS!
Dát 's voor GUYON. - O, neen, geen dankbetuiging!
'k Voldoe alléén mijn pligt.

AGATHA.
Hoe! zóó milddadig?
En voor een vreemden knaap!

VAN DIJCK.
Hij dient ORANJE,
Die vreemdeling; zijn staat wekt medelijden.

AGATHA.
Voor mij is 't wel. - Nooit moog het u berouwen!
De vreemde brengt den landzaat schaars wat goeds!

AARSSENS.
Gij drukt te zeer op 't woord van vreemdelingen.
Gij acht den Prins: is Nassau niet een Duitscher?
En heeft zijn trouw ons ooit in nood begeven?

AGATHA.
ORANJE? ja, Hij moge een Duitscher wezen,
Dat zij zoo! maar Hij heeft een Hollandsch hart.
Wij zijn zijn kroost; Hij strekt ons tot een Vader;
Bij Hem en mij gaat Neêrland boven al!

AARSSENS.
En nu, mijn vriend! ga ik GUYON verheugen. -
Hoort gij welligt iets van de Graaflijkheid,
Of van de Fransche zaken, - deel het mede!
Wat ik verneem zal ik u gul ontdekken!
GUYON weet zeker meer, dan hij verhaalde;
En gij schept alles wis uit de echte bronnen.

AGATHA.

(Ter zijde.)

Die voor nieuwsgierigen niet altijd vloeijen!

Zesde tooneel.

GUYON.
Neen, 'k moet in de eenzaamheid! De stad valt mij te bang;
Het huis van AARSSENS te eng. - Ontzetbre strijd! niet lang
Verduur ik uw geweld. - Ik heb mijn woord gegeven.
Waak op, o nieuwe dag! - Gij ziet ORANJE sneven!
Geen stervling, die in mij het needrig werktuig zoekt.
Ik heb mijn doel bereikt; de Duitsche trouw verkloekt;
Zij gaf mij 't wapentuig tot zijn verderf in handen;
De list is mij gelukt. - Verheugt u, Nederlanden!
Verheugt u nog één dag; zinkt dan in rouw ter neêr;
Smeekt PARMA om genade en huldigt FLIPS, als Heer!
Maar, mogt mij eens de daad mislukken! - Hemelmagten!
Verleent me uw hulp, bestiert me en sterkt mijn zwakke krachten!
Voor U durf ik alleen het hagchlijk feit bestaan.
Het loon lacht mij eens hier, of in de toekomst aan!

(Men hoort den donder in de verte.)

Maar hoe! wat wil dat boezemjagen?
  Wat doet mijn hart zoo angstig slaan?
Grijpt mij, gereed den slag te wagen,
  De siddring van den bloodaard aan?
Wat kan die koude schrik verwekken?
Geen schepsel kan 't geheim ontdekken,
  Waarvan mijn boezem zwanger gaat.
O, neen; mijn doel kan niet mislukken!

Verdwijn, o vrees! voor 't zoet verrukken
Van 't heil, dat mij te wachten staat!

En toch.... ik voel mijn leden beven,
Als schonk ik de aard mijn laatsten groet. -
Wat was dat? ... Zag ik spooksels zweven?
Gaapt dáár een afgrond voor mijn voet? ...
Wat wil die stem? - Houd op te spreken!
Zwijg eeuwig van het blijkbaar teeken,
Door mij, van Nassaus gunst, aanvaard!
Wijk, nachtspook! 'k wil uw taal niet hooren!
Maar neen:... Het dondert mij in de ooren:
'Gij zijt een monster, 't licht onwaard!'

Ik kan dien gruwel niet volbrengen! -
't Is of me een pijl de borst doorboort! -
Ik, ik zou 't bloed van Nassau plengen?
Neen, 'k sidder voor een Vorstenmoord! ...

(Men hoort een donderslag.)

De donder dreunt... Wat angst en schrikken!
Ondraaglijk zijn deze oogenblikken! ...
Afgrijslijk! ... waar verberg ik mij? ...
Wat was dat? ... Wat staat mij te duchten?
Ik hoor gerucht... Waar zal ik vlugten,
Dat ik, ook voor mijzelf, kan 't zijn, onkenbaar zij!

(In hooge vervoering verlaat hij het tooneel.)

Vierde bedrijf.

Eerste tooneel.

ORANJE. OLDENBARNEVELD. (Aan eene tafel gezeten.)

ORANJE.
Ons blijft geene andre keus. - Het raadsbesluit staat vast.
't Berigtschrift maakt gij op; belangrijk is de last,
Maar kan, in elk geval, zich naar ons voordeel rigten.

OLDENBARNEVELD.
De wakkre SCHOONEWAL zal niet zoo spoedig zwichten,
Waar 't Neêrlands welzijn geldt. - Maar hebt Gij 't opgemerkt,
Hoe telkens, meer en meer, het denkbeeld zich versterkt,
Aan U, in 't Staatsbestuur, een hooger rang te schenken?

ORANJE.

(Opstaande).

Gij kent mij, BARNEVELD! Gewis, nooit zult gij denken,
Dat zucht naar rang, of eer, of rijkdom me aandrijft? Neen;
Gij weet het, 't heil des volks bekoort mijn hart alléén.
Maar, hoe veel goeds mislukt door nutloos tijdverspillen,
In 't vruchtloos onderzoek, wat vele hoofden willen!
Hoe dikwerf wordt een zaak, die de een verheft en roemt,
Door de ander, als een bron van wis verderf, gedoemd?

Men raadpleegt, weegt en wikt, verschilt in keuze en oordeel,
En zie! de vijand trekt, uit dat verschil, zijn voordeel.
Men raadslaagt en hij werkt; vaak, vóór men nog besluit,
Kent hij ons doelwit - peinst - en voert zijn oogmerk uit.
Door eenheid in 't beheer, door vastheid in 't besluiten,
Kan men een rijke bron van leed en kwelling stuiten.
't Kon nooit mijn toeleg zijn de vrome burgerij,
Veel min de Staten nog, aan de opperheerschappij
Te kluistren; maar een magt, altoos door enge perken
Bepaald en ingekort, kan nooit 's Lands heil bewerken!
De vastheid van 't bewind bestaat in de eenheid, en
Die eenheid, op haar beurt, schenkt vastheid. - Ik beken
Een dwingland kan die magt misbruiken; maar de wetten
Vermogen elken Vorst, hoe hoog, een grens te zetten;
Zóó hangt de groote schaal van Vorstenregt en pligt,
Tot heil van d'onderzaat, altoos in evenwigt!
Zóó wensch ik Graaf te zijn. De gang der Staatsbelangen
Zij in één punt vereent; en, *hoe* de draden hangen,
Die 't groot geheel te zaam verbinden, *dit* gezigt
Zij Hem alléén vertrouwd, die alles leidt en rigt! -
Wie van een treflijk werk één deel zich stelt voor de oogen,
Faalt in zijn oordeel ligt, of wordt door schijn bedrogen;
Maar hij, die 't zamenstel van alles overziet,
Kent oorzaak en gewrocht en faalt in 't handlen niet;
Zoo ver dit werd gegund aan zwakke stervelingen.

OLDENBARNEVELD.

Te regt, Doorluchtig Vorst! peilt Gij den aard der dingen;
En 't strekt mijn ziel tot vreugd te ontdekken, keer op keer,
Dat ons geliefd ontwerp bekroond wordt, meer en meer!
Het denkbeeld wint thans veld bij velen van 's Lands Staten,
't Voornaam bewind aan U en uwen raad te laten;
't Vond minder bijval eerst; maar, door bedaard beleid,
Is thans de weg gebaand en alles voorbereid:
Ik vrees geen tegenspraak, en ducht niet, iets te wagen,
Bij 't voorstel, om 't gezag des Lands U op te dragen. -
Daarbij is ANJOUS dood, die veler hart met schrik
Vervulde, ons gunstig, en, mijn Vorst! dit oogenblik
Van spanning meest gepast, om tot het doel te naadren. -
Dat ons een bondgenoot ontviel wekt bij 's Lands vaadren,
En ook bij 't volk de vrees, dat Spanjes krijgsgeweld,
Met dubble wapenmagt, zich toonen zal in 't veld,
En PARMA, tuk op roem, welhaast ons zal bespringen! -
Men ziet de hulk van Staat door nieuwen nood omringen;
Men hoort alreeds d'orkaan, die 't vlak der zee beroert,
De kiel naar d'afgrond sleurt of weêr ten hemel voert;
Men beeft voor bank en klip langs kusten nooit bevaren;
Men siddert; bange zorg doet de een op d'ander staren,
En vragen: ‘Wie stuurt thans de kiel door 't noodgetij?’
Men slaat den blik op U. - Gij zult dit, Prins! ja, Gij!

ORANJE.
Ik zal 't - met God! - Is 't nood, ten koste van mijn leven!
Ik heb dit volk te lief! - Ik zal het nooit begeven!

OLDENBARNEVELD.
De Hemel zij uw schild, zijn almagt uw banier!

ORANJE.
Dat zij zoo! - Thans vaarwel! Ik wacht Prins MAURITS hier.

(OLDENBARNEVELD vertrekt.)

Tweede tooneel.

ORANJE.

Getrouwe BARNEVELD!
Gij beeft niet voor 't geweld;
Ook Nassau zal niet beven.
Ja, bang en zorgvol zij 't verschiet:
Dáárboven staat mijn lot geschreven!
Ik wankel niet.

LUMEY! uw kleene vloot
Liep in de Maas, uit nood;
Maar 't oog der Almagt waakte.
De Vrijheid koos in elke kiel

Een tempel, waar haar vuurgloed blaakte,
En won den Briel.

Hoe kleen was dat begin!
Maar eedle vrijheidszin
Wrocht grootscher heldendaden:
Volharding heeft haar taak voltooid,
En burgerdeugd haar vruchtbre zaden
Alöm gestrooid!

Dat vrij de tegenspoed
Verdelgend op ons woed;
Wij worstelen met zijn vlagen.
Eens, Neêrland! bloeit uw volksgeluk!
Dit troostrijk denkbeeld moet ons schragen,
In leed en druk.

Derde tooneel.

ORANJE. MAURITS. (De laatste bedaard optredende.)

ORANJE.
Mijn zoon! de staat des Lands is zorglijk, vol gevaren.
Ik weet, dit kan uw ziel geen schijn van vrees zelfs baren;
Uw geestkracht, jeugd en moed ducht geen gevaar, hoe groot. -
Maar wijsheid wraakt het steeds, wanneer een Vorst den nood,

Die dreigende op hem woedt, verbloemt of poogt te ontveinzen;
Zoo ooit, 't is dan de tijd tot denken; tot bepeinzen
Van middlen, meest geschikt tot afbreuk van het kwaad. -
Wie weet, waarvan de dood van ANJOU zwanger gaat?
Maar zeker is 't, zijn val moet onze magt beperken,
En zal de legerkracht van Spanjes koning sterken.
Ons wacht een harde strijd met PARMA, wiens beleid
Ligt meer te duchten valt dan wel zijn dapperheid;
Zijn staatkunde en geweld zal tevens ons begrimmen.
Intusschen - dierbre zoon! zie ik uw jaren klimmen,
En wacht van u mijn steun in 't moeilijk Staatsbewind.
Ik weet, hoe vurig gij de school des krijgs bemint,
Daar de adel van uw stam uw borst van moed doet blaken:
Een Nassau kan dien gloed niet in een Nassau laken!
Weet echter, dat hoe hoog de veldheer bij mij staat,
't Meer rustig staatsbeleid mij na aan 't harte gaat!
Waar ligt de krijgsman zwicht, aan 't hoofd van dappre scharen,
Braveert een wijs beraad het barnen der gevaren!
Gelukkig, als de held en staatsman zijn vereent,
En wijsheid aan den moed haar krachtig steunsel leent!
Het voegt u, daarom, zoon! het voegt uw rang en jaren,
In tijds, een rijken schat van kennis zaam te garen,
Van al wat 's Lands bestuur kan vordren van een Vorst,
Die, willig, 't knellend juk der zware staatszorg torscht.
U voegt dit. - MAURITS! ja, 'k wil u mijn doel ontvouwen,

Wie heeft meer aanspraak ooit, dan gij, op mijn vertrouwen?
U is een plaats bestemd, naast MARNIX, in mijn Raad.

MAURITS.
Doorluchtig Vader! Steun van Neêrlands volk en Staat!
'k Aanvaard dit eerbetoon met blijdschap; jeugd en krachten
Zijn U alleen gewijd. - Met vreugd zal ik betrachten
Al wat me uw wijze raad en edel voorbeeld leert.
Nog eens: mij streelt een keus, die tevens mij vereert!
De dank, die 't hart vervult, kunt ge in mijn blikken lezen;
Uw wil is mij een wet; ik zal dien waardig wezen.

ORANJE.
En, MAURITS! als gij zoo, hoe fel 't rondom ons stormt,
Op 't u geopend spoor, tot Staatsman zijt gevormd,
En 't eenmaal God behaagt, dat ik mijn loopbaan ende,
Blijf dan, als ik, dit volk getrouw in zijne ellende!
Begeef, verlaat het nooit! - En zij, in elken nood,
Uw ziel tot HEM gerigt, die me altijd bijstand bood!
Zorg voor mijn dierbaar volk! die braven - die getrouwen
Aan mij en aan mijn huis! - Wat ik niet mogt aanschouwen,
Dit, MAURITS! schenke u God! - 's Lands heil en zegepraal!

MAURITS.
Hoor, Vader! hoor mijn eed, gezworen op dit staal!

Ik blijf dit volk getrouw; 'k zal voor zijn heilstaat waken;
Wat nacht mijn pad omgeef, wat ramp mij moog genaken,
'k Zal pal staan in den nood! - En - als 't geluk me ontvliedt,
Dan moge ik vallen, ja; maar bukken zal ik niet!

(ORANJE reikt MAURITS de hand en beide vertrekken, terwijl LOUISE en de Gravin, door eene zijdeur, opkomen.)

Vierde tooneel.

LOUISE. De Gravin. (De Eerste in eene droefgeestige houding.)

De Gravin.

(Altoos bedaard en met waardigheid.)

Mijn Zuster! ban uw smart! - Kom! dat wij 't schoon genieten,
Dat ons de morgenstond, zoo rein, doet tegenvlieten!
Dáárbuiten praalt natuur in al haar tooi en pracht;
Die aanblik troost de ziel en geeft bedrukten kracht.
Herstel u! laat den storm in uw gemoed bedaren!
Poog dit, voor 't minst, LOUISE! en wil u zelven sparen!
Vertrouw mij wat u drukt en balsem zóó uw smart!

LOUISE.
Kort vóór mijn TELIGNY ontrukt werd aan dit hart,
Kort vóór den bangen nacht, den bangsten van mijn leven,

Die aan een Vader, mij zoo waard! den dood zou geven,
Kort vóór dien gruwelnacht, en nog rampzaalger dag,
Die me een verlaten wees en droeve weduw zag,
Gevoelde ik (nooit voorheen, in smartvolle oogenblikken,
Werd dit door mij bespeurd) een zeldzame onrust; schrikken
Voor iets, mij onbekend, bestormden mijn gemoed;
Een angstig voorgevoel joeg me, als een koorts, door 't bloed;
De kalmte ontvlood mijn hart, en 't sloeg mij telkens banger:
In 't eind verscheen de nacht van 't schriklijkst misdrijf zwanger,
En trof de afgrijsbre slag, zoo donker mij voorspeld! -
Helaas! ik voel mijn borst door *d'eigen* band omkneld!
Vergeefs is 't wat ik poog; ik kan dien band niet slaken.
Neen: 't is geene ijdle vrees; iets schriklijks zal mij naken;
Iets daar mijn hart voor gruwt; een nieuwe zegepraal
Van 't onregt. - Zuster! beef, met mij, voor mijn Gemaal!
Waar dwinglandij beveelt, wat mag de deugd daar hopen?
Ik moest, voor dierbaar bloed, die droeve ervaring koopen;
Ik ken geen wanbedrijf, hoe gruwzaam ook en snood,
Geen daad zoo zwart, waartoe de dweepzucht niet besloot.

De Gravin.
't Gedurig peinzen op dien droevigst aller nachten
Wekt u die bange zorg en doet u 't ergste wachten.
Ook ik denk aan dien nacht, rampzalig boven maat,
Met kille huivering. - Wanneer de Godsdiensthaat

Den broedermoord beveelt, dan is geen onschuld veilig;
Dan is geen vorstentroon, ja, zelfs geen tempel heilig;
Waar, in den naam van God, de mensch den mensch ontzielt,
En dan den Hemel dankt en juicht, in 't stof geknield,
Daar kan de onmenschlijkheid, gewis, niet hooger klimmen!
Maar, denk, een blijder dag rees uit de donkre kimmen!
De storm heeft uitgewoed, en 't zwijgen van d'orkaan,
LOUISE! schenkt reeds rust en biedt verkwikking aan.
Wel heerscht de kalmte niet op felberoerde baren,
Maar, Dierbre! 't zegt reeds veel - wij zien den storm bedaren!
Wacht alles van den tijd! - Het hopen schenkt genot;
Uw tweede Vaderland verbeidt een heilrijk lot.

LOUISE.
Wat lot dit edel volk verbeide en zij beschoren,
Als ik mijn Echtvriend mis, is alle hoop verloren!
Ach! dat dit zwakheid waar! - Hoe bang heb ik den nacht,
Bestendig rusteloos en wakend, doorgebragt!
En, sluimerde ik een poos, dan werd mijn geest bestreden
Door droomen, droef en naar, ja, vol afgrijslijkheden.
Nu zag ik TELIGNY, mijn boezem wreed ontscheurd,
Den dood reeds op 't gelaat, door monsters weggesleurd! ....
'k Zie nog zijn brekend oog en hoor zijn jongste zuchten! ....
Nu poog ik dit tooneel, in aller ijl, te ontvlugten;
Onmooglijk! 't is vergeefs, al wat ik mag bestaan;

'k Ontwaak, en hoor mijn hart, van angst en siddring, slaan!
'k Bezef, het was een droom! - In 't eind, weêr ingeslapen,
Daar vangt mijn oor den kreet: ‘Te wapen! op! te wapen!’
De noodklok dreunt; 't is nacht; bij 't maanlicht vlieg ik voort...
Dáár ligt iets; 't is een mensch, met wond op wond doorboord!
Ontwijken kan ik niet; ik treed den doode nader;
Een achtbre grijsaard is 't; 't is COLIGNIJ, mijn Vader! ....
Ik zie 't; ik geef een gil; ontwaak, en... vind me alléén.

De Gravin.
Kon dus een droomgezigt uw rust verstoren?

LOUISE.
Neen;
Geen droom verstoort mijn rust! - Neen, hoor mij verder spreken
De slaap luikt weêr mijn oog. - In onbekende streken,
In een bekoorlijk oord en mildgezegend land
Dool ik, in eenzaamheid, en naak een rustig strand;
Ik zet me en hou den blik op 't vlak der zee geslagen,
Waaruit de dagtoorts rijst; in 't groen van woud en hagen
Is alles stil en kalm; geen enkel koeltje zucht. -
Kort is die zoete rust. - Op eens betrekt de lucht,
De kim wordt aaklig zwart; de schorre donders klaatren,
En 't schokken van d'orkaan beroert het vlak der waatren;
Het strand beeft van 't geweld der golven; baar op baar
Verheft zich; maar nu wordt mijn oog een boot gewaar:

Zij nadert; 'k zie haar, nu op 't lillend schuim verheven,
En dan weêr, uit mijn oog, naar d'afgrond voortgedreven;
Een stuurman staat aan 't roer, hij keert, met vaste hand,
De slingerende boot van 't bar en rotsig strand:
Daar stort een nieuwe golf op 't ranke vaartuig neder;
't Verrijst; maar hij die 't stuurt rijst, met de kiel, niet weder! ...
Toch volgt mijn blik de boot.... Wat noodkreet rijst dáár op!
Schrik, angst, vertwijfeling bereikt den hoogsten top! ...
Maar zie! - Neen, Zuster! neen, ik kan dit niet vergeten! ...
Daar wordt... schier voor mijn voet... een lijk aan 'tstrand gesmeten.
Ik nader... groote God! ... ik sidder bij 't verhaal.....
De doode, dien 'k aanschouw, is Nassau... mijn Gemaal!

De Gravin.
Nog eens: laat toch geen droom uw geest zoo bang ontstellen!
Geloof, geen nachtgezigt kan 't nakend lot voorspellen!
Bedrieglijk is een droom, wanneer hij ons verschrikt -
Bedrieglijk als hij ons, in ramp en smart, verkwikt!
Verbeelding is 't alléén, die, buiten 't spoor geweken,
Uw angst en onrust voedt.

LOUISE.
Ach! kon ik u weêrspreken!
Maar neen, mijn denkkracht wijkt; verstand en rede zwicht!
'k Erken uw trouw voor mij, mijn Zuster! - Maar geen licht

Verrijst van uit mijn nacht! Het duister dekt mijne oogen!

De Gravin.
Zij 't ook, van rondom, nacht, toch praalt, aan 's hemels bogen,
Het zacht, vertroostend licht van Gods Voorzienigheid!

LOUISE.
Voor mij is geen geluk op aarde meer bereid!
Ik voel dit aan mijn hart. Geen uitzigt blijft mij open.
Neen, ik bedroog mij niet!

De Gravin.
Blijf dan, voor 't minst, nog hopen!
't Geloof verwerft de kroon op 't graf van lot en tijd.
Denk, dat Gij Nassaus *Gade* en HENDRIKS *Moeder* zijt!

LOUISE.
Hoe! - HENDRIKS *Moeder,* zegt ge? Ik voel mij kracht hergeven;
Die naam, die teedre naam verzoent mij met het leven!
'k Ben *Moeder!* - o Herhaal nog eens dat tooverwoord!
Het klinkt voor mij zoo zoet, als hoorde ik 't harpakkoord
Der englen. - Zuster! ja, wat kan mij siddring baren?
'k Ben *Moeder!* - Neen, geen leed, geen ramp, geen doodsgevaren
Omneevlen thans mijn blik! - Ik zie mijn *Zoon* alléén! -
Vergeef mijn zwakheid slechts, mijn zuchten, mijn geween!

Ik draag mijn lot getroost; mijn boezem slaat geruster....
Gij spraakt mij moed in 't hart; ik dank u!

De Gravin.
Dierbre Zuster!
Uw geest is diep geschokt. - Kom! zij dit morgenuur,
Der zustertrouw gewijd! - Mogt de aanblik der Natuur
En 't zinbetoovrend schoon van akkers, veld en dreven,
De kalmte weêr aan 't hart - uw ziel de rust hergeven!

(Zij omhelzen elkander en vertrekken.)

Vijfde bedrijf.

Eerste tooneel.

VAN MALDERÉ. GUYON.
(VAN MALDERÉ zit aan eene kleine tafel, waarop eenige boeken en papieren. GUYON verschijnt door eene zijdeur.)

GUYON.
'k Ben thans reisvaardig. - Is mijn vrijgeleî gereed? -
Zóó spoedig weêr van hier! - 't verwekt mij altijd leed,
Dit Land, dit volk en u, voor 't laatst, vaarwel te groeten. -
'k Hoop echter, vóór ik ga, Zijn Hoogheid nog te ontmoeten!

VAN MALDERÉ.
Veelligt stelt Nassau zelf u 't vrijgeleî ter hand.

GUYON.
'k Herhaal 't u, steeds met smart verlaat ik Nederland.
Ligt klinkt het vreemd, mijnheer! van mij die taal te hooren;
Maar ik bemin dit oord, als ware ik hier geboren!
De vrijheid, die dit volk, door Nassaus trouw, geniet;
De Godsdienst, die in 't hart, maar zonder dwang, gebiedt,

Dit al, en nog veel meer, kon mij voor Neêrland winnen.
Helaas! aan 't Fransche Hof, waar 't wuft gestreel der zinnen
Den geest aan de aarde boeit, waar dartelende lust
't Geweten sluimren doet, de driften wakker kust,
Waar alles jaagt en dorst naar zondige vermaken,
Dáár moge een wereldling genot en wellust smaken;
Voor mij, ik heb mijn wensch aan hooger doel verpand!
Wat is de wereld toch bij 't beter Vaderland? -
Een moordhol voor de ziel! Wél hem, die, vóór zijn sterven,
Het zalig burgerschap dáárboven mag verwerven!
Ach! wat is rang en eer en rijkdom? - Nietig slijk,
Bij reine Godsdienstvreugd, de vreugd van 't hemelrijk,
Die eens als loon mij wacht! ...

(Onder het spreken, meer en meer opgewonden, poogt hij zich te herstellen, en zegt, ter zijde:)

Verberg ik mijn vervoering,
Eer ik mijzelf verraad!

VAN MALDERÉ.
Vanwaar die zielsontroering?

GUYON.
Het is de smart der aard, de last van tegenspoed,
Die op mijn schouders drukt, die mij zóó haken doet
Naar 't ongestoord genot der zaalge hemelkringen!

Gij weet niet wat al leeds en nooden mij omringen!
Gij kunt gelukkig zijn bij 't heil dat de aarde u biedt;
Voor *u* bestaat nog vreugd, voor *mij* bestaat zij niet!
Mijn vader! ja, gij mogt de kroon der zaalgen erven,
En 't vol genot van 't heil, dat nog uw zoon moet derven;
Ach! waarom is uw dood zoo foltrend voor mijn hart? ...

VAN MALDERÉ.
De dood eens vaders blijft den zoon een bron van smart!
Dan waartoe, in dit uur, 't herdenken op te wekken
Aan 's grijsaards treurig lot? - 't Moet u tot troost verstrekken,
Dat hij, dien gij beweent, het hoogst geluk geniet!

GUYON.
Gewis blijft dit een steun te midden van 't verdriet!

VAN MALDERÉ.
Hoop slechts! - 't Gelukte u reeds bescherming hier te vinden;
Gij zult u nooit vergeefs aan Nassaus dienst verbinden;
Welligt dat nog uw druk u eens tot heil verstrekt!

Tweede tooneel.

(De vorigen. Een Bode, die aan VAN MALDERÉ *een papier ter hand stelt. Deze, hetzelve ingezien hebbende, vertrekt, met den Bode, onder 't uitspreken dezer woorden:)*

GUYON! wij zien ons nog, vóór gij van hier vertrekt! Vaarwel! mijn dienstpligt roept.

(Hij verwijdert zich.)

Derde tooneel.

GUYON.

(Hem naoogende.)

Van hem is niets te schromen!
Het heeft mij strijd gekost mijn driften in te toomen. -
Zij spoedt naar 't eind de taak, die ik met roem begon.
Wat dwaasheid ging mij aan, dat ik nog aarzlen kon?
Rampzaalge twijfelzucht! uw boei had mij omgeven;
Gij deedt mij voor schavot, voor smart en foltring beven;
Thans beeft mijn hart niet meer. Een onwaardeerbaar loon
Is *hier* welhaast mijn deel; of *ginds* de martelkroon!
Een enkel oogenblik kon ik mijn pligt vergeten!
Thans prangt de wroeging mij, en pijnigt mij 't geweten!
Ik sprak den Muiter vrij! - Och! werd die schuld geboet,

En 's Hemels toorn verzoend door 't stroomen van zijn bloed!
Een Koning vraagt zijn hoofd. Ik zal dat hoofd doen bukken!

(Hij haalt een der zinkroers, onder zijnen mantel verborgen, te voorschijn en verbergt hetzelve daarna zorgvuldig.

Gij, doodlijk wapentuig! Gij zult Hem 't licht ontrukken.
't Verachtlijk gunstbewijs, door mij, van Hem, aanvaard,
Beladen met mijn vloek, was die bestemming waard.
Hij sneve! ... Ééne enkle vonk, en alles is vervlogen!
Een Koning loont mij, of... de Hemel kroont mijn pogen!
Ik hoor het harpmuziek der geesten.... 't snarenspel
Der englen treft mijn oor! ... Ja, Muiter! vaar ter hel!
Dáár stort Hij in den poel des afgronds! ... 'k Zie Hem zinken!
Wat eer is mij bewaard! .... Ik zie de palmen blinken! ...
Waar ben ik? .... hoe! .... nog hier? .... was dit dan zinsbedrog?
Ja, PARMA! 'k zwoer zijn dood, en... 't Monster ademt nog!
Hij ademt.... maar dit uur zal Hem mijn hand doen sneven,
En 't muitend Nederland den laatsten hartslag geven! ...

(Het openen eener zijdeur stoort hem in het voortzetten van zijne alleenspraak. Hij wijkt ter zijde, uitroepende:)

Men komt.... Vertoeven wij! ... gereed om toe te slaan!

(MAURITS en OLDENBARNEVELD bemerkende, gaat hij van het tooneel.)

Vierde tooneel.

MAURITS. OLDENBARNEVELD.

OLDENBARNEVELD.

(Een voorafgegaan gesprek vervolgende.)

- 't Geluk, mijn Prins! kroone u, op de ingetreden baan!
Het vorstelijk besluit vereent ons, brengt ons nader.
Ook ik acht mij verëerd; 'k dien, in den zoon, den Vader
En 't dierbaar Vaderland, waaraan, in vroeger tijd,
Mijn jeugd, mijn strijdbare arm, mijn leven was gewijd.
Bij 't wijken van den nood verliet ik Nassaus vanen,
En zag, door Gods bestel, me een ander voetspoor banen,
Wél min gevaarvol, ja; maar moeijlijk, en, gewis,
Afmattend voor het oog, omringd door duisternis,
't Gewrocht van snoode list, of sluwe staatskunst beide.
Uw Vader ging mij voor, en aan zijn trouw geleide
Is Holland elke dienst, door mij betoond, verpligt.
Hoe hoog de nood ook steeg, in 't hagchlijkst tijdsgewricht,
Schonk Hij ons hulp of raad. - Wat lot ons was beschoren,
Nooit deed Hij, in 't gevaar, de taal der wanhoop hooren.
Was Hij, als oorlogsheld, een bolwerk voor den Staat,
Hij toonde, als staatsman, zich een CATO, in den Raad.
Teregt rust dus op Hem 's volks liefde, en 't vast vertrouwen,
Dat eens dit oord den dag der vrijheid zal aanschouwen! -

Zij ook onze erfgrond kleen, door eendragt wordt hij groot,
Wat ook de magt der aard, tot ons verderf, besloot.
't Beleid zal aan den moed - moed aan 't beleid zich paren,
En Neêrland zegeviert op Spanjes legerscharen:
Zoo stortte XERXES troon, eenmaal, in puin en asch,
En *Sparta* zegepraalde, al zonk LEONIDAS.

MAURITS.
De Staatkunde is mij vreemd. - Maar zou mij dit doen zwichten?
Neen, 'k volg mijns Vaders stem; ik ken en voel mijn pligten.
Baan gij mij slechts het spoor! - Ik heb aan 't Vaderland
Mijn eed, mijn trouw, mijn bloed, ja, 't leven zelfs verpand.
Biedt PARMA ons den krijg, ik zal dien krijg niet schromen!

OLDENBARNEVELD.
Ligt is, door wijs beraad, die krijg nog vóór te komen.
Ken thans ons doel geheel! - Uw eedle Vader zocht
Bij bondgenooten steun, waar Neêrland niets vermogt,
Door ALVAAS boei omklemd. Hij koos alom zich vrinden;
Den Duitscher wist Hij reeds aan ons belang te binden;
En, beurtlings, als de kans tot slagen gunstig scheen,
Sloeg Hij naar Seine of Theems de schrandre blikken heen.
De felle krijg te land schonk d'onzen luttel voordeel;
Maar Nassaus kloek beleid en zorglijk wikkend oordeel
Voert, met gewenscht geluk, den strijd op d'oceaan:

Geen Spaansche trots kan daar der Zeeuwen moed weêrstaan;
MEDINA CELI moest, met schaamte en schande, wijken;
De dappere Westfries deed BOSSUUS magt bezwijken,
En waait nog, hier en ginds, de vaan der dwinglandij,
De zee is ons geweer, en Hollands kust is vrij!
Is thans uit Frankrijk ligt ons luttel hulp beschoren;
Dit wek geen bange vrees, als waar de hoop verloren!
Of wantrouwt reeds de Brit de trouw der Spanjaards niet?
En, Prins! als men van dáár aan Neêrland bijstand biedt
Is ons verlies vergoed! - Door onderhandelingen
Zij thans dit doel bereikt! - Zóó kan men Spanje dwingen!
Zóó kan dees kleene Staat een magtig Vorst weêrstaan,
Die nooit, in zijn gebied, de zon ziet ondergaan!

MAURITS.
'k Bewonder, meer dan ooit, de grootheid van mijn Vader.
Ja, schrander staatsbeleid is als een stroomende ader,
Die bloei en leven wekt, schoon ze ook onmerkbaar vloeit!
'k Bezef dit thans geheel en mijn bewondring groeit.
Met eerbied wil ik steeds op 's Vaders voorbeeld staren;
Voor 't minst het volgen; nooit kan ik het evenaren!

OLDENBARNEVELD.
Bewondring zij het loon van d'ongelijkbren Held,
Die Hollands dierbren grond verlost heeft van 't geweld!

En schonk de Algoedheid Hem, aan d'avond van zijn leven,
Zijn zielswensch; zag zijn blik de vrijheid weêr verheven!
Thans is dat schoon verschiet met duistren nacht bedekt.

Vijfde tooneel.

De vorigen. ORANJE.

ORANJE.
'k Wil nog den bode zien, voor hij van hier vertrekt,
En een geheimen last hem mondling toevertrouwen:
Het kon gevaarlijk zijn dien op 't papier te ontvouwen,
En.... MAURITS! BARNEVELD! verzelt mij!

(Terwijl zij willen vertrekken, komt de Gravin, met drift, op.)

Zesde tooneel.

De vorigen. De Gravin.

De Gravin.

(Snel opkomende, tegen ORANJE:*)*

Broeder! ... hoor! ...
Één enkel oogenblik! ... Vergeef, zoo ik U stoor! ...
Wie is die vreemdeling, dit uur, aan 't Hof vernomen?

ORANJE.
Op last van SCHOONEWAL, uit Frankrijk aangekomen,
Toeft hij, sinds gistren, hier. - Een telg des tegenspoeds!
Maar, waartoe dit gevraagd? ...

De Gravin.
Zijn oog spelt mij niets goeds!

ORANJE.
Beklaag veeleer zijn lot! - Ik ken hem en zijn rampen.
De bittre druk des tijds deed hem met d'onspoed kampen;
Thans dient hij ons belang.

De Gravin.
Spoor toch zijn gangen na,
Mijn Broeder! 'k smeek het U! of ligt is 't reeds te spa;
Te spa voor U en ons, voor Echtgenoot en Vader!
'k Lees in den schuwen blik diens vreemdlings den verrader,
Den tweeden JAUREGUY! - Ja, Nassau! ja, hij is 't!
Gij twijfelt? ... hoor mij aan! ... ik heb mij niet vergist.
Zorg voor uw leven, Prins! ... doe Hof en poort bewaken!
Hadt Gij dien blik gezien! ... iets schriklijks zal ons naken!

ORANJE.
Bedaar... en ban uw vrees! - Het smart mij, dat GUYON,

Of wel zijn blik alléén, uw argwaan voeden kon.
Maar weet, en 't moge uw hart tot rust en troost verstrekken,
De vreemdling, dien gij vreest, zal nog dit uur vertrekken.

De Gravin.
Dank Hemel! - Nog dit uur? Vertraag dat tijdstip niet!
Hoor thans den raad alléén dien liefde en vriendschap biedt!
Uw Ga voelt haar gemoed door zorg en angst bezwaren;
Ja, thans kan ik geheel haar bangen droom verklaren!
Is hij slechts ver van hier, en, Prins! ben ik bewust,
Dat Gij behouden zijt, dan eerst hervind ik rust!
Thans doolt hij hier nog rond en doet mij 't ergste vrezen.

ORANJE.
Kon de achterdocht aldus uw fier gemoed belezen,
En heeft een bange droom LOUISES hart ontsteld,
Mijn ziel is zonder vrees....

De Gravin.

(Tot OLDENBARNEVELD en MAURITS.)

Ik smeek, Heer BARNEVELD!
'k Bezweer, o MAURITS! u: Blijf voor ORANJE waken!
't Verraad ontziet geen list om tot zijn doel te raken!
Een Zuster smeekt het u: blijft toch haar Broeder bij!
Zoo lang de vreemdling toeft wijkt niet van Nassaus zij!

(Zij omhelst ORANJE teederlijk en vertrekt.)

Zevende tooneel.

ORANJE. MAURITS. OLDENBARNEVELD.

ORANJE.
Wat treffend voorbeeld van opregte en trouwe liefde!
Wat teedre zorg voor mij! - Al wat mijn hart ooit griefde
Was haar een bron van smart. Wat mij den geest verheugt
Schenkt haar een rein genot en onvermengde vreugd....
De liefde kon alléén die vrees bij haar verwekken.

Achtste tooneel.

***De vorigen.* VAN MALDERÉ.**
GUYON verzoekt gehoor. - Hij wil met spoed vertrekken,
En wacht uw laatst bevel.

ORANJE.
Is 't vrijgeleî gereed?

VAN MALDERÉ.

(Overhandigt hetzelve.)

Hier is 't, mijn Vorst!

ORANJE.

(Na het stuk geteekend te hebben, tot MALDERÉ, die daarna vertrekt.)

Dat hij verschijn! ...

Negende tooneel.

ORANJE. MAURITS. OLDENBARNEVELD.

ORANJE.

Ja, eerlang weet
Het Fransche Hof ons doel! Maar, hoe de kans moog keeren,
Zij zal, gewis, ons vriend of vijand kennen leeren!
Voor mij, ik heb altijd verbond en trouw bewaard;
Ik schond mijne eeden nooit, schoon ook de magt der aard,
Door Spanje zaamgeprest, dit vreedzaam Land verheerde,
En FLIPS als dwingeland en niet als vorst regeerde. -
Toen schoot ik 't harnas aan, het oog gerigt op God
En niet op 's vijands magt, en troostte mij mijn lot.
Tot hiertoe stond ik pal, dank Gods genabetooning!
ORANJE siddert niet voor Spanjes trotschen Koning!
Mijn dienst blijft aan dit Land, voor altoos, toegewijd,
Wat lot de toekomst bare!

MAURITS.

(In edele vervoering.)

In elk gevaar en strijd
Zult Gij mij naast U zien. 'k Zal me Uwer waardig toonen.
Het eind zal uw beleid en mijn volharding kroonen.
't Geweld zal bukken en geen dwingland ons weêrstaan!
Eenmaal wordt Neêrland groot! - Die toekomst lacht mij aan.

De glorie offert dan haar reukwerk op de altaren
Der vrijheid. 't Heilig regt vindt hier zijn priesterscharen,
En de aangebeden Vorst is van dat regt de tolk!

Tiende tooneel.

De vorigen. VAN MALDERÉ. GUYON.
(VAN MALDERÉ stelt GUYON aan den Prins zwijgend voor. Deze is naar den achtergrond getreden en overhandigt aan GUYON het vrijgeleide. Een schot valt. ORANJE waggelt en wordt door MALDERÉ in de armen gehouden. De Moordenaar ontvliedt.)

ORANJE.

(Thans ook door OLDENBARNEVELD ondersteund.)

Genade, o God! voor mij! ... Ontferming.... voor mijn volk! ...

(Hij sterft.)

Elfde tooneel.

De vorigen, uitgezonderd GUYON. Soldaten.

MAURITS.

(Tegen de Krijgslieden:)

Men zett' den moorder na! .... Vliegt! ...

OLDENBARNEVELD.

(Tegen MAURITS:)

Zijn adem is geweken....
Uw Vader leeft niet meer! ...

MAURITS.

(Diep getroffen.)

Naauw kan ik spreken!
Mijn Vader! ... zóó me ontrukt! ... voor immer! ... 'k sta verstomd.

(Zich herstellende.)

Vlieg heen, VAN MALDERÉ! vlieg! eer hij 't nog ontkomt,
De booswicht! vlieg! en stel hem levend in mijn handen!

(Men plaatst het ligchaam in een leunstoel op den achtergrond des tooneels. VAN MALDERÉ verwijderd zich snel, onder den uitroep:)

Driewerf gevloekt verraad van gruwbre dwingelanden!

Twaalfde tooneel.

De vorigen. LOUISE. De Gravin. Staatjuffers. Edellieden. Daarna VAN MALDERÉ.

LOUISE.

(In wanhoop.)

Wáár is het dierbaar lijk? ... Dit is mijn laatste smart! ...
Nog eens... nog eens... Hem zien! ... en dan... bezwijk, mijn hart! ...

(OLDENBARNEVELD geleidt haar naar den Doode. Zij stort aan de voeten van ORANJE neder, in sprakelooze smart.)

De Gravin.

(Getroffen, maar altoos met waardigheid.)

Reeds 't hooren van den slag deed mij het ergste vreezen.
Ik zie, het is gedaan! - Uw blikken doen 't mij lezen!
'k Heb dan vergeefs gesmeekt; vergeefs mijzelf gevleid!
Hoe gruwzaam, valsche hoop! hebt gij de vrees misleid!
Algoedheid! kon uw magt zoo zwart een daad niet stuiten?
O Hemel! welk een nacht bedekt uw raadsbesluiten!
Ik zag de waarheid dan... Mijn Broeder! *Gij* den schijn.
Gij moest het offer, en... *ik* moest CASSANDRA zijn!

OLDENBARNEVELD.
Mevrouw! wat sterveling kan 's Hemels raad doorgronden?
Denk, waar de Alwijsheid slaat, heelt Goedheid weêr die wonden!
Wat wordt er van den mensch, hoe hoog in eer en staat,
Wanneer, op Hooger wenk, voor hem de doodklok slaat?
Hoe deel ik in uw smart!

De Gravin.

(Meer opgewonden.)

Ziet zóó de deugd zich loonen? ...
Verwerft zij 't ijsslijkst lot voor roem en zegekroonen?
Waarvoor dan meer gevreesd? - Hij naakt de schrikbre tijd,
Het uur der duisternis.... De hel verwint den strijd!
ORANJE leeft niet meer!

OLDENBARNEVELD.

In snood verraad doorslepen,
Verwin de boosheid; maar...

VAN MALDERÉ.

(Met drift opkomende.)

De moorder is gegrepen.
Met spoed, tot op den wal, in 't vlugten, nagezet,
Ziet hij zich achterhaald en 't wijken hem belet.
Nu roept de booswicht uit: ‘Zóó moest mijn doel gelukken!
Zóó, PARMA! hield ik woord, ORANJE 't licht te ontrukken.
Ik heb des Hemels wil volbragt; Hij stond mij bij;
En 'k deed het anderwerf was mij de keus nog vrij!
Voert mij naar 't moordschavot! mijn sterven kroont mijn hopen.
Mij wacht de martelkroon! - Ik zie den hemel open!
Mijn lijden eindigt haast, en - bij der englen stoet,
Zie ik mijn korte smart, door eeuwig heil, vergoed!
Mijn Koning gezegepraalt!’ Zoo roept hij, en zijn handen
Biedt hij gewillig aan het knellen onzer banden.
Hem wacht de straf der wraak!

De Gravin.

(In hooge geestdrift.)

Der wraak? - helaas! wat baat
Hier wraak en foltering? - De laatste hoop ontgaat
Ons in ORANJES dood! - Wáár toeft gij thans, o helden?
Op! schiet het harnas aan! Snelt heen naar Mavors velden!

Verkondigt krijg en dood aan al wie Nassau haat!
Stort Spanjes troon in puin! - Verlost den veegen Staat!

OLDENBARNEVELD.

(Die onder alles zijne bedaardheid blijft behouden:)

Mevrouw! het schriktooneel, dat allen moet ontroeren,
Bedwelmt uw geest geheel; kon u uzelve ontvoeren!

De Gravin.

(In vervoering.)

Ontvoeren, zegt gij? - ja, mijn boezem schokt en hijgt!

(Tot MAURITS, die, gedurende dit gansche tooneel, roerloos en in gedachten verzonken, zwijgend gestaan heeft:)

Wie daagt als wreker op? ... zelfs MAURITS niet! .... Hij zwijgt! ...

MAURITS.

(Als uit eenen droom ontwakende.)

Ik zwijg. - Mijn zielsmart heeft geen woorden.
Wie vordert klanken van den zoon,
Die zóó zijn Vader zag vermoorden?
De smart liet mij geen enklen toon!
Hij viel, en alles is vervlogen;
Een nacht vol gruwlen dekt mijne oogen;
Zijn *moord,* ziedaar het woord, dat mij slechts overschiet!
O deugd! is dit dan 't loon, dat braven hier verkrijgen?

De schrik verstomt mij; ik kan zwijgen;
Maar Hem vergeten - kan ik niet.

Vergeten? - Vloek zij mij beschoren,
Zoo ik mijns Vaders asch niet eer!
Ik heb den besten Vriend verloren;
Hoor, Neêrland! - Nassau leeft niet meer!
Uw toevlugt, steun, uw hulp en rader,
Uw hoofd, uw schild, uw vriend en Vader
Ontzonk U, en zijn val stort U in 't bangst verdriet.
Wél slaat gij, van alom, op mij de smeekende oogen;
Wél ben ik met uw lot bewogen,
Maar U vertroosten kan ik niet.

U troosten? - Neen, mijn eigen lijden
Prangt me, in dit doodlijk uur, te zwaar.
Ik kan alleen voor Neêrland strijden
En pal staan in het bangst gevaar.
Ging thans de hoop voor U verloren,
In mij zij weêr die hoop herboren!
Ik heb geen troost; maar moed, die zelfs geen dood ontziet.
Wat nacht mijn Vaderland en Stamhuis moge omzweven,
Mijn Kindren! 'k zal U nooit begeven:
De trouw der NASSAUS wankelt niet!

(De gordijn valt.)